No. ४७३४

Title भगवंतभास्करे नीतिमयूखः

Author नीलकण्ठभट्टः शंकरभट्टात्मजः

Extent ३० पत्राणि Age x

Subject धर्मशास्त्रम्

नीतिमयूखः

५७ त्रप

॥ अथ नीतिमयूखप्रारंभः ॥

नीति. १

श्री

श्रीहरिस्मरणां देवर्षिवृन्दैः संघातमवाङ्मनसगोचरं। प्रत्यक्षमपि तद्धाम सर्वदा समुपास्महे॥ विद्वत्प्रियमार्गप्रदर्शनार्थं द्विषां वध
वीरवरः पुमान्। श्रीशंकरात्मजो भट्ट इहैकरूपो मीमांसकाद्वैतगुरुश्चकार॥ पितृसौहित्यसंसिद्धिहेतुमुत्क्षाथतत्त्वतः नील
कंठः प्रकुरुते राजनीतिं मयूखकां। तत्र राजशब्दः क्षत्रियमात्रे शक्तो न राज्ययोगिनि। अभिषेकोत्तरभाविराज्ययोगात् प्राग
पि राजानमभिषिंचेदित्यादेः शास्त्रीयप्रयोगस्य क्षत्रियमात्रेपि सद्भावादिति निरणाय्य वेदाधिकरणे। तस्य च विधिवदभि
षिक्तस्य प्रजापालनं धर्म इत्याह मनुः। ब्राह्मं प्राप्तेन संस्कारं क्षत्रियेण यथाविधि। सर्वस्यास्य यथान्यायं कर्तव्यं परिरक्षणं। ब्रा
ह्मसंस्कारो ब्राह्मणोचितः कृतोभिषेकः। अभिषेकविधिश्च विष्णुधर्मोत्तरे। इति संभृतसंभारो राज्ञः सांवत्सरस्ततः। कालेभिषेचनं
कुर्यात्तं कालं कथयामि ते। सांवत्सरोऽस्यातीतवित्। मृते राज्ञि न कालस्य नियमो न विधीयते। तत्रास्य स्नपनं कार्यं विधिवत्तिलसर्ष
पैः। घोषयित्वात्र पौरस्य सांवत्सरपुरोहितौ। अन्यासनोपविष्टस्य दर्शयेतां जनं शनैः। स सांत्वयित्वा तु जनं मुक्त्वा बंधनगांस्ततः
अभयं घोषयित्वा तु कालाकांक्षी ततो भवेत्। अत्र यदा पूर्वराजनि मृतेन्योभिषिच्यते तदा सौ तिलसर्षपस्नानाद्यमघोषान्ते कृते यथास
न्यासनस्थः प्रजाः पालयन्नभिषेककालमाकांक्षेत। प्राप्ते काले वा तमानमाभिषेचयेत्। यदा तु पूर्वराजनि जीवत्येव कारणां
तरादन्योऽभिषिच्यते तदा कालप्रतीक्षां न कृत्वा कालएवाभिषेकः कार्यः। तेनमेव कालमाह नाभिषेचयेत्पश्यै ते [illegible] मासे च भार्गव।

या

नभस्य सुप्ते तथा विष्णौ विशेषात्प्रावृषि द्विजाः प्रावृषो विशेषतो निषेधो गतो तद्भिन्न विष्णुशयनकालाभ्यनुज्ञ र्शनार्थं नैव भौमरि ने रामस्य तु षष्ठी च तथैव चानवम्यां नाभिषेक्तव्यश्च तुर्दश्यां च भार्गव शुक्र वारे शिवेहुत वंशाकंद सप्तपुष्योत थैव चे म त्रा णी प्रशस्तं मेभू मिपालाभिषेचने ॥ वेहूत वंश्रवणाः शाकं ज्येष्ठा । दस्रमश्विनी ॥ कार्यो यो रंद्रशांतिः प्रागेवास्य पुरोधसा ॥ यो रंद्र णे द्वी स्रावव न्नृपते । प्राप्ते भिषेक दिवसे सोपवासः पुरोहितः सितमाल्योपवीतश्च सर्वाभरणभूषितः वेदिमुल्लिख्य मं त्रेण हुत्वा च विधिवन्नतः शर्म वर्म गणांश्चैव तत तथास्य स्य पयनं गणां । आपुष्य मन पंचैव तथैव वापरा जितं । एते पंचग णां त्याग्ने वन्त्यंते संस्मा तवंनं कलशं तथा कुर्याज्ञकांचनं । बृहेर्दक्षिणापार्श्वस्थः श्वेतं चवदनभूषितं श्वेतानुलेपनः स्रग्वी स र्वाभरणाभूषितः । आसनस्थः सुखं पश्येन्निमित्तानि हुताशने । पश्ये पुरस्ते च तथा नृसिंहा देवज्ञकाकुंति पुणा च भूपः सांवत्सरस्याथ सदस्य मुख्यः स दस्य पुरस्य स्य पुरोहितश्च प्रदक्षिणवर्त्म शिखस्तप्त जांबूनदप्रभः र थौघ मेघ निर्घोषी विधूमश्च हुताशनः । अनुलोमः सुगंधश्च स्वस्तिकार सन्निभः वर्द्धमानाकृतिश्चैवनं द्यावर्त्तनिभस्तथा । स्वस्ति कवर्द्ध मानं नंद्यावर्त्तीरा जगहमेदाः प्रसन्नार्चिर्महाज्वालः स्फुलिंग रहितो हितः स्वाहावसाने ज्वलनः स्वयं देवमुखं हविः । पुरा णं तोमहाभागतदास्ते हितं वदेत । हविषश्च पदादद्रौन स्याच्छिमिशिमायिते । शद्रा नुकरणामात्रमेतत्त्वानप्रज्ञे पुष्यमध्येन

नी. ती. माञ्जीरमृगयन्त्रिराः पिपीलिकाश्च धर्मज्ञ तदा कुर्यान्तोयं नये। अंगहासादिन्त्रामे तु वल्केराक्षो जपं वदेत्। तथैव च जपं कूर्यात्प्र
२ रस्याध्यदाहिनि। स्नानं समारभेद्राज्ञो होमकाले पुरोहितः। आदौ तु स्वेछया स्नातः पुनर्द्विजैः समारभेत्। क्रमं प्रयोगे वक्ष्यामि
पुनर्मृद्भिरितिस्थितिः। चित्पाठः पर्वताग्रमृदा तावन्मूर्द्धानं शोधये [illegible] ...न्मेकः। वल्मीकाग्रमृदा कर्णौ वितनं केशवालयात्। इंद्रा
यल्ले मृदाग्रीवां हृदयं तु नृपाजिरात्। करिदंतोद्धृतमृदा दक्षिणं तु तथा भुजं। सरोमृदा तथा पृष्ठं उदरं संगमान्मृदा। नदीकूलद्वय था
मृदा पार्श्वौ निशोधयेत्तथा। वेश्याद्वारमृदाराज्ञः कटिशौचं विधीयते। गजोस्थानात्तथैवोरू गोस्थानाज्जानुनी तथा। अश्वस्था ३५
नात्तथा जंघे रथाज्ञः संशोधयेद्बुधः। रथचक्रोद्धृतमृदा तथैव चरणौ द्वयं। तथैव च करद्वयमिति कैश्चित्स्मृतं बुधैः। मृत्स्नानतः स्नपनीयः
स्यात्पंचगव्यजलेन तु। ततो भद्रासनगतं मुख्यामात्यचतुष्टयं। बलप्रधानं भूपालं अभिषिंचेद्यथाविधि। पूर्वतो हेमकुंभेन
घृतपूर्णेन वाडवः। वाडवो विप्रः। दक्षिणे क्षीरपूर्णेन रौप्यकुंभेन क्षत्रियः। दध्ना च ताम्रकुंभेन वैश्यः पश्चिमतो द्विजः। माहेयेन
जलेनोदक्शूद्रामात्योभिषेचयेत्। माहेयं गोश्रृंगपुछसंबंधि। ततोभिषेकं नृपतेर्बह्वृचप्रवरो द्विजः। कोविदो मधुनारामछंदोगो राम
यः कुशोदकैः। संपातवंतं कलशं तथा हुत्वा पुरोहितः। विधाय वह्निरक्षांतु सदस्येषु यथाविधि। वह्निरक्षामिति [illegible] त्यर्थः। राज्ञ २
श्चाभिषेके तु ये मंत्राः परिकीर्तिताः। तैस्तत्र दद्यान्महाभाग ब्राह्मणानां स्वरेण तु। ते च मंत्राः प्रयोगे ज्ञेयाः। तत [illegible] तो गच्छेद्वेदि

मूलं तद्दैवतं। विभूषितं तु राजानं संस्थितं भद्रकासने। भद्रासनं लक्षणां देवी पुराणो। हैमं च राजतं ताम्रं क्षीरे वृक्षमयं च वा। भद्रा
सनं च कर्तव्यं सार्द्धहस्तमुच्छ्रितं। सपादहस्तमानं च राज्ञो मांडलिकोत्तरात्। वराहसंहितायां। त्रिविधस्तस्योच्छ्रायो हस्तः पादा
धिकोर्द्धपुरुषश्च। मांडलिकानन्तरं डितसमस्तराज्यार्थिनां प्रभुभद्रः। विह[illegible]मन्त्रिरे। शतच्छिद्रेण पात्रेणासौ वरोऽनयथाविधि।।
अभिषिंचेत धर्मज्ञः सम्यग्वेदविशारदः। पात्रोस्यधीरोषधिभिः मृताभिः सुसमाहितः। रथ्ये तिष्ठेति गं धम्मेव आवे स्नानं ब्राह्म
णोति च। वीर्णैः पुष्पैस्तथासीनं राममपुष्पवतीति च। तेनैव चैव मंत्रेणापलैस्त मभिषेचयेत्। आशुः शिशान इत्येवं सर्वरत्नैश्च
भार्गवं। ये देवाः पुरःसदेति कुशाद्भिः परिमार्जयेत्। कः विदवित्ततोयतो रोचनया यथाविधि।। मूर्द्धानं च तथा कंठे गंधद्वारेति सं
स्पर्शयेत्। ततो ब्राह्मणमुख्याश्च नृत्रियाश्च विशस्तथा। शूद्राश्चावरमुख्याश्च नानातीर्थसमुद्भवैः। नादेयैः सारसैः कौपैर्नोला ना
कलशं संस्थितैः चतुःसागरजैर्लीभा रत्नाभैद्विजकल्पितैः गंगायमुनयोश्चैव निर्झरैश्च तथा द्विजैः। छत्रधारी भवेत्कश्चि
त्कश्चिच्चामरधारणापरः। अमात्यमुख्यास्त्वकालं केचिद्दंडधरास्तथा। शंखभेरितिनादैर्वदित्राणां निस्वनेन च। गीतवादित्रघोषेण द्वि
जकोलाहलेन च राजानमभिषिंचेयुः समेत्य सहिता जनाः। सर्वलोकाभिषिक्तस्य संमिश्रजलसंप्लुतं। सर्वैश्चौषधियुतं पुराणं सर्वगंधयुतं
तथा। रत्नबीजसमायुक्तं फलपुष्पसमन्वितं। पूजितं सितसूत्रेणा वेष्टितग्रीवमेव च। पवित्रवस्त्रावकीर्णं सर्वीतं प्रभुविभूषितं। वस्त्राव

व्मीश०३

नीती. ३ कर्तैर्श्रुतिं ब्रुवन्ति त्पाटः विल्वपत्रनुं सादि पुष्पकमलोघाकारतया कल्पितव स्त्रैपितितदर्थः श्रीरद्द्रलतत्वाछं तेन सुदर्शकाचनेवं। आदाप
कल्पशुंभातः स्वर्पसांवत्सरस्त दा। मंत्राव सानेकलशांदघाद्गुरुकुलोद्वह॥ मंत्रा आश्रीत्फन्नरशतं वस्वंतेस्तु रास्त्वाम्नि त्याघा
दघाद्भिषिंचेत्। ततः पश्येन्मुखं राजा दर्पणे वाध्यसपिषि। सो मः सितवस्त्रश्च मंगल्यालंभनं ततः। ततः संप्रजपेद्दिक्षुं श्री ग्रं ८
सूरानश्च समर्चयेत्। राजाद्दौ चार्चयेत्तत्र सांवत्सरपुरोहितौ। मधुपर्केण धर्मज्ञस्तात स्तस्य सदैवविता पद्दव धंकुवीत तस्तस्य
चेवंधनं। पदलक्षणं तु देवीपुराणे। सर्वस्नानमलंकारं रोचनारक्तचंदनं कं। हृद्वा गुलमंगुल्याषड्विंशदंगुलावधि। दंनं वा धं
त्रिवाय मकत्रिकगर्भितं। वत्सेशपलमत्स्य मध्योस्वस्ति कवित्नापके:॥ श्री श्रीवत्सदयाहे मस्वामिदेवीश्रुभान्विते॥ अधंगुलंस
मांगुलषट्कांगुल्यासहितमष्टांगुलमित्यर्थः ततश्चाषड्विंशदंगुलं सप्तांगुलं च द्विवीते नाष्टो पंचदश द्वाविंशतिरेकोन त्रिंश
त्रद्विंशद्वांगुलानि दैर्घ्यं। दैर्घ्यार्द्धेन मध्यो विस्तारः तदर्द्धेनांतयोः। सचव त्रापत श्चतु त्रापतो वा। प … पक्षत्र यावत्सः श्रीवत्सः
श्रीवत्सः दशः त्रिवः दभगोर्द्धषट्दे हेर्वैद्विगुणपामामध्यार्द्धेन पार्श्वविस्तारः सर्वे दिग्भुद्धकांत्वतवि नि मि … पसो वृद्धो। पंचशि राम ३
खोभ्रमियते स्त्रिशिखोपुवराजस्याजमहिष्योः एकशिखः सेन्यपतेः प्रसारद पद्दो विनाशिखया। विघ्नकर्मा ति। व्याघ्रव्यालगजाः
सिंहाश्चाश्वोष्ट्रय हिषोवषः मृगणेषु त्यज्जे दग्नोयदा छे द्दीर्घजीवितं। वनेचराजलचराः हंपिकीटपतंगका … मरणेनु पीघदौ
:तत

गजश्लथं नराहेभोष्वेवं। केवलमोर्गज द द्रपोर्स्मिकर्मणानि बेधारः … ध्वावि
स्त्रारमुका



ङ्गीचिह्नन्वितं। एवं पदध्यानंतरं कार्यमुक्तं विष्णुधर्मोत्तरे। ततः सबद्धमुकुटकाले पूर्ववद्यथोदिते। पराद्ध्यास्तृतकान्ते तमं चैव वध्वो
तेर छदे। ध्रुवा द्यौरिति मंत्रेणासोपवेश्यः पुरोधसा। वृषस्य वृषदंशस्य द्वीपिनश्च मृगेन्द्रहा तेषामुपरि सिंहस्य व्याघ्रस्य
च ततः परं। वृषदंशो मार्जारः द्वीपी द्वीपान्तरगतो व्याघ्र इति तताचरणाः तरस्युरिति केचित्। तत्रोपविष्टस्य तदा प्रतीहारः प्रदर्श
येत्। अमात्यांश्च ततः पौरान्नैगमांश्च प्रलोभ्यराजा।। तथाप्रकृतयः श्रेण्यः यथावदनुपूर्वशः ततो गृहीत्वा वस्त्रैर्मतुरंगकं तको
नमेः गोजादिगृहदानैश्च सांवत्सरपुरोहितौ।। पूजयित्वा ततः पश्चात्पूजयेद्ब्राह्मणांश्चापि। अनेनैव विधानेन येन राजाभि ग
षेचितः ततः मरस्यान्तं संप्रष्टव्य सांवत्सरपुरोधसः ततो ब्राह्मणमुख्यानां पूजनं नु समाचरेत्। गोवस्त्रतिलरूप्यान्नफलैः कांचन
गोरसैः मोदकैः श्वेतपुष्पैश्च महादानैश्च सुव्रत। मंगलालंभनं कृत्वा गृहीत्वा सशरं धनुः वह्निं प्रदक्षिणीकृत्य प्रणिपत्य
तथा गुरून्। पुष्यतो वृषमालभ्य गां सवत्सां च पार्थिवः पूजयित्वा तु तुरंगं मंत्रितेनाभिषेचितं। तमारुह्य ततो नागं पूजयेच्चाभि
भिषेचितं। मंत्रितं ट शिरोकरी स्वयं देवं विदा ततः। आरुह्य राजमार्गेण स्वपुरं तु परिभ्रमेत्। मुख्यामात्यैः ससामन्तैः सान्तःस्
रपुरोहितैः सहितः कुंनुराह्यैरभिगच्छेच्च देवताः तासां संपूजनं कृत्वा नगरं पातिवेष्टितं। प्रविश्य स्वं तु गृहं राजा प्रहृष्टजनवाहितः।
दानमानादिसत्कारैर्गृहीत्वा प्रकृतीस्ततः संपूजितास्तान् सर्वान् विसर्जयित्वा महेश्वकेस्मान्मुदितो महात्मा। विधानमेतत्समवाप्य कां
त्स्नं तु धर्मीव शास्त्राणां विंदध्यादिति। सेन्तोपतस्तु गोपथब्राह्मणे। अथ राज्ञोऽभिषेकविधिं व्याख्यास्यामो बिल्वप्रभृतीन् संभारान् संभृत्य षोडश काल



शान् घोड्गधिवाविनिवल्मीकस्य चमन्तिकां सर्वान्संसर्वस्तान्सर्ववीजानित्त चत्वारः सौवर्णाश्च नारो राजता श्च त्वात स्ताम्राश्च त्वा
नी·ती· रोमृन्मयास्ता न्द्रुढेसर सिवो र्ध्व स्तुतो नामे नामद्दत्पदके नपूरपि त्वा वेदिपृष्ठे संस्थाप्य कुंभे विल्वमेकैकं दद्यात्सर्वान्संसर्वस्ता
४ न्सर्ववीजानि च प्रान्ते प्यामये रथ राज्ञि ते रामु ष्येः स्वस्त्ययनैः सौवर्णेषु संपातान्संश्राव्येः संस्तिकीयेश्च राजतेषु भेषजैर्वैवस्वतेहो
पैस्ताम्रेषु संवेशसंवर्गीम्यानातीयैः प्राणस्त्रक्ते नच मन्मयेषु नतस्तावकलशान्गृहीत्वास्तीर्णेर्ये पवित्रियेरभिषूयेराजानमभिषि
चेतान्समिमिंद्रमेचवर्धयन्त्वित्र्पंमरूतिसिंहासन मारूढमाभिमंत्रयेत एवमभिषिक्तस्करसान्त्राश्रीयाद्विप्रेभ्यश्च ददार्घ्यौंजोसह स्त्रंसदर्पि
भ्यः कर्त्रेग्रामवरंविपुलंयशःप्राप्नोति भुंक्तेच तांजितशत्रुः सदाभवेदिति ॥ अन्नेतंडुलादिपदुहंतनप्ररोहति बीजंप्ररोहार्हंत्रीह्यादि
र्ध्वस्ककुम सुखंयेयांते दुर्ध्वस्कृतः नामेना मंत्रमयात्रपरा ज्ञिता मंत्राः प्रयोगेवत्तंते अत्रच वहवचनेत्र पस्त्र पोया ह्याः कपिंजलन्यायात्
संवेशसंवर्गप्राणस्त्रंत्रेद्धे केकए वेतिना नचरराः अथ प्रयोगः तत्र पदा पूर्व राजनिम ते न्योमिषिच्यतेनदासां वत्सर पुरोहितोनंनित्य
स्नानप्रकारेणातिलसर्षपैः संस्नाप्यराष्ट्रंयंराजेतितस्यजनयमुद्दिष्य एवंराज्ञोस्तनादासनांनर उपविश्यमंत्रादिकं नगरजनांश्चदर्शयेत्
राजाचतान्सत्कृत्यकारागृहनिगडवद्धान्मुक्त्वाभयंदत्वातेदासनस्थएवराज्यं कुर्वन्नकालं प्रतिक्षेत ॥ १ ॥ नेचाभिषेककालेप्यात्मानम राम
भिषिंचयेत् ॥ पूर्वस्मिन्राजनि जीवतिकारणांतरेणान्याभिषेके तु न कालप्रतिक्षांतो विधिः ॥ किंत्वभिषेककाले भिषेकएव अभिषे ४
कदिनात्पूर्वमेवकस्मिंश्चिछुभेदिनेऐंद्रीशांतिंकुर्यात् ॥ सा चैवं पुरोधाः सुदिनेमासपद्माद्युक्तिः तत कारि

ण्म ३

श्री.म. [redacted] ष्यमाणराज्याभिषेकांगतयाऐंद्रीशांतिंकरिष्य इतिसंकल्पग

५ णेशपूजास्वस्तिवाचनर्त्विग्वरणानि कुंडलांगुलीयकवासः दिभिस्तत्पूजांचकुर्यात्। ततः अव्यसश्चव्यवसश्चविलंवि

ष्यामिमापया। ताभ्यामुद्धृत्यवेदमथकर्माणि कृ हे। प्रपद्येपरमुंतरपाहयोषमहिसन्न इतिदर्भंगृहीत्वा। ति ॐ बधीहि

तुयर्वमिति मत्वा तुपरिवर्हिर्लुनाति। ॐ श्री प्रस्ते मेवर्षाणीशरद्वे मंतः शिशिरोवसंतः। ऋतवस्तविहितामायनीरहो

रात्रेपर्थवीनोदुहाथावमिति भुवमुपस्थाय। विमिधव पयस्वतीघृताचीदेवानांधेनुरपस्यगोषा। इंद्रः सोमंपिवतुक्षेमो

ऽग्निः प्रस्तोतुविमृधोनुदस्वेति द्वादशांगुलां शमीसमिधमनुमंत्रयते। अथर्वेदिः। सात्र्यावषट्सर्मिदायता पूर्वपश्चिमयोः। पश्चि

मदिशिचतुः समिद्विस्तारा पूर्वपश्चिमयोः प्रत्येकंसमिद्रूपं स्का मध्यभागे दक्षिणोत्तरयोः प्रत्येकमर्धसमित्याजेनसमित्त्रयपवि स

स्ताराग्निसंनमनक्रमेण सार्द्धसमित्त्रयविस्तारा। तन्मध्ये पश्चिमतः समित्त्रयंपूर्वतः समिन्मात्रंत्यक्त्वासमिद्रूपचतुरस्राउन्नवेदिः राम

साचकुंडात्मिकास्थंडिलात्मिकावा। उन्नरवेदिः प्राच्यां दक्षिणोत्तरयोश्चवेदितोर्द्धसमिन्मितेनवभूमिस्तिष्ठति। ततईशानकोणस्त ५

दक्षिणाक्रमेणवालुकाभिः स्तूपंमहावेदिसामरेखांकुर्यात्। ततः ॐ वृहस्पतेपरिगृहाणसुवेदिं गावोदेवाः सदनानिसंतु। अस्यां

वर्हिः प्रथतांमाध्वंतरर्हिंस्वाराणः पृथिवीदेवीदेव्यस्तु। इतिरेखांत्रिरनुमंत्रयेत्। ततः प्रथममहावेदिमध्ये। श्री मेवर्षाणीशरद्वे

मंतः शिशिरो वसंतः। कृतवस्ति विहायनीरहोरात्रे एथविनोदुहाना यत्ते भूमे विखनामि क्षिप्रं तदपिरोहतु मा ते ष्मर्म विमृग्वरि माते
हृदयमर्पिषं इति भूमिखननं। ततः ॐ यस्त्वा कृन्तत्तत्राप्सरया तिप्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्येति रवाने तपूरणं। ततः ॐ त्व
मस्या वपनी जनानामदितिः कामदुघा पप्रथाना। मानेति वालुकाभिर्महावेदिं प्ररयति। पुनः कुशाग्निकांस्कंडिल्लाग्निकांवी
त्तरवेदिं परिमाय पूर्ववद्रेखां कृत्वा बृहस्पतिपरिगृहाणेति मंत्रेणात्रीन्वारान्संस्थाप्य पूर्ववदनुमंत्रयेत्। ततः असंबाधं
वध्यतो मानवानां यस्या उद्वतः प्रवतः समं बहु नानावीर्या ॐषधीर्या बिभर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः इत्युत्तरवेद्यां
वालुकाविस्तारयति। ततो यस्यां चत्तस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः या बिभर्ति बहुधा प्राणदेजत्सा
नो भूमिर्गोष्वप्यन्ने दधात्विति वालुकाभिर्वेदिं चतुरस्रां करोति। ततो देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
प्रसूतः प्रशिखा परिगृह्णामीत्यनेन लेखनीं गृह्णाति। ततः इंद्रः सीतां निगृह्णातु तां पूषाभिरक्षतु। सा नः पयस्वती
दुहामुत्तरामुत्तरां समां इत्युत्तरवेद्यां आग्नेयकोणादारभ्य वामावर्तेन चतुर्दिक्षु लेखाः कृत्वा पुनरप्याग्नेयकोणादार
भ्य ईशानकोणपर्यंतं पूर्ववत् उल्लिखाम मध्ये पि पूर्वायास्तिस्रो लेखाः करोति। तस्यां व्रीहियवौ तत्र विकीर्य एवं घेरा भूमिः पृथि
वी वतासा नो दधातु भद्रया प्रिये धामनि धामनीति संप्रोक्ष्य। ॐ यस्यामन्नं व्रीहियवौ यस्या इमाः पंच कृष्टयः भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोऽस्तु व

षमिषसि। इति मुंचेन त्वा। ॐ त्वामग्ने भगवो नयंता मांगिरसः दनं श्रेय एव हि। विश्वकर्मा पुरए तु प्रजानां विद्धि यां यं यथानं मनुते
नी.म. दिशाम स्वस्ति भद्रं यं यथामनुते दिशामः श्रेयं यं यथामनुते दिशामः स्वस्तिं यथामनुते दिशाम इत्यग्नि संनिधापनं। ततो भद्रो
६ नव श्रेयो भव स्वस्त्यो भवेति द्वी। हिपवो कांस्या दिपात्रस्थो वेवाग्नो प्रज्वित्य ॐ विश्वंभरा वसुधानी प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा
जगतो निवेशनी। वैश्वानरं बिभ्रती भूमिरग्निमिंद्र ऋषभा द्रविणो नो दधात्विति कत्तवे धामग्नि स्थाय पति। ममाग्ने वर्चो
6 विहवेष्वस्तु वयं त्वें धानास्तन्वं पुषेम। मामहांनम्ये तां प्रदिशश्च तस्रः स्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेमिति समित्रयं च जुहुयात्।
एवं व्रतयग्रहणां तं कृत्वा व्रतपतद्वत्येकां समिधं सत्वा हाकारवर्जं हुत्वाग्नेरीशान भागे सोतिसवर्णरौप्यं ताम्रं वा जलपूर्णं
गंधसर्वौषधि हिरण्यं च पल्लवयं च वल्कं पंचगव्यं पंचामृतं सप्तमृत्तिका पुष्प फल पंचरत्न सुवर्णा शकलवासो युतं कलशं
मंत्रेणेषु संस्थाप्य तदुपरि अग्नेः पुरस्ताज्ञो चर्ममात्रं गोमयेनोपलिप्य तदहतेनोदग्दशेन वाससा संछाद्य तदुपर्यष्टद
त८६३ लं पद्ममालिख्य तत्र वा पल्लतदर्हं सुवर्णानिर्मितमिंद्रं संस्थाप्य राज्ञोपचारैः पूजयेत्। तत्रेमा ऋचा पठेदिति स्नानं। मधुपर्कं राम
कुंडलांगुलीयकाद्याभरणाछत्रचामरध्वजयताकादीन्यर्पयेत्। त्रातारमिंद्रमिति पुष्पांजलिं। ततस्तत्र[illegible]पवित्रे कृत्वा वि ५
ष्णोर्मनसा पूते स्थ इति पवित्राभ्यामिध्म प्रोक्षणं। विष्णोर्मनसा पूतमसीति हुतिं पं। देवस्त्वा स[illegible]त्वा व छिद्रेण।

त्वा पवित्रेण शतधारेण सहस्रधारेण सुप्वोस्तु नामीति तृतीयं । चतुर्थं तूष्णीं । अग्ने त्वा जुष्टं प्रोक्ष्याम्यं नेनेध्मसंनि
धायनं । अथेध्ममादाय ॐ अग्निर्मूर्ध्ना मोषधीष्वग्निमा यो विभर्त्यग्निरश्मसु । अग्निं नः पुरुषेषु गोष्वश्वेष्वग्नयः
। १ । अग्निर्दिवक्षापततत्याग्ने दैवस्योर्वंतरिक्षं । अग्निमर्त्तास इंधते हव्यवाहं घृतप्रियं । २ । अग्निवासाः पृथिव्यसितज्ञोसि वि
श्वीमं तं संशितं मा कृणोतु । भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमरं कृतं । भूम्यां मनुष्या जीवंति स्वधयान्नेन मर्त्याः । सा नो भूमिः
प्राणमायुर्दधातु जरदष्टिं पृथिवी मा कृणोतु । एतमिध्मं समाहितं जुषाणो अग्ने प्रति हर्य होमैः । तस्मिन्त्विधे मसुम
तिः स्वस्तिं प्रजां च चक्षुः पशून्त्समिद्धे जातवेदसि ब्रह्मणाः ४ । असौ तत्वा णोधारयं तमग्ने पुनज्मि त्वा ब्रह्मणा वांदेव्ये
नारी दिष्यस्मभ्यं द्रविणो हमद्रूपे मं वो वो हविर्दिदिवतास्तु । ५ । एभिः पंचभिर्मंत्रैर्जुहोति । ततः त्वं भूमिमत्येष्योजसा त्वं
वेद्यां सीदसि चारुरध्वरे । त्वां पवित्रमृषयो भरंतस्त्वं पुनीहि दुरितान्यस्मिन्निति वर्हिः प्रोक्षणं । ततः कृष्णरायं प्रस्तरोसि व
मो स्तृदेवाय प्रस्तरायेति दक्षिणतो ब्रह्मासनं निधाति । ततो स्मिन्कर्मणि त्वं भूपते भुवनपते भुवांपते महतो भूतस्य पते ब्रह्मा
णं त्वा वृणीमहे । इति वरणमंत्रं ब्रह्माणमुद्दिश्य पकन्नीपठति । ततः अहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं भुवांपतिरहं तो भूतस्य पतिस्तद् हं मनसे
प्रब्रवीमि मनो वाचेवा गायत्रीगायत्र्युष्णिह उष्णिगनुष्टुब्धु बृहत्यै बृहती पंक्त्यै पंक्तिस्त्रिष्टुभे त्रिष्टुब्जगत्यै जगती प्रजापतये प्रजापतिर्वि

नी.म.
७

अभ्योदेवेभ्य ॐ भूर्भुवः स्वर्जनदोऽग्नीध्र ब्रह्मा जपति। ततः अहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीदयोऽस्मत्पाकरः इति ब्रह्मा
ब्रह्मासनमभिचीक्षते। ॐ निरस्तः परावसुः सह पाप्मना निरस्तः सोऽस्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इति ब्रह्मासनाद्
दे तृणं निरस्यति। अथासनमालभ्य जपति। इदमहमर्वावसोः सदने सीदाम्यृतस्य सदने सीदामि सत्यस्य सदने सीदामीष्ट-
स्य सदने सीदाम्यापूर्तस्य सदने सीदामि मामामच्छिद्रे वर्हिः स्वासस्थं त्वाध्यासदेयं तन्मामिदं मनामिशोकं। विमृग्वरी पृथिवी
मावदामि नृमणां भूर्मि ब्रह्मणा वावृधानां। ऊर्जं पुष्टं बिभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वाभि निषीदेम भूमे। अथोपविश्यासने
ब्रह्मा जपति। बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्मसदन आशिष्यति बृहस्पते यज्ञं गोपाय। ततः प्रउद्धृतउत्रिवतः शाकेपं यातं मेद्या
वापृथिवी धानः इति द्यावापृथिव्यौ समीक्षते। अथ होता वर्हिर्मुष्टिमादाय स्तरणं मित्रीन्वायानाग्नेय त्रीन्दाक्षिणात्स्त्री
न्याग्निमायां सकलां स्त्रीन्वायव्यां पूर्वतो मूलानि च्छादयं स्त्रीनुत्तरतस्त्रीनीशाने पश्चात् समागच्छति दक्षिणोत्तरं करोति।
इति भाष्यं। ब्रह्मा च परिदेवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूतः प्रशिषा परिस्तरणामि इति पठित्वा। राम
आग्नेयकोणादैशान पर्यन्तं पंक्तित्रयं पंक्तिर्वा यान्दर्भान् मूलाग्रास्तरणाति। एवं प्रथमास्तरं दर्भाग्राच्छादितमूलानुत्तरोत्तरं द ७
र्भानास्तीर्य नैर्ऋतिकोणादारभ्य पूर्ववत्पंक्तित्रयेण प्रागग्राण्याग्नेय पर्यन्तं। तथैव नैर्ऋतिकोणादारभ्या[illegible]पर्यन्तं तथैवापव्य

कोराग्दारभ्यप्राग्वदैशानपूर्वयंतंपरिस्तीर्यैवरमीशानपरिस्तीर्यादिमग्निनुप्रथमतईशान[illegible]र्यादिमग्नि
मधःस्त्रुपपेतः। ततः हविषात्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यनेनास्तीर्यादिमभ्युक्षणं। अथ होताआस्तीर्यादिमग्निमेकांग्निहमग्ना
दापतान्नस्वासनेसमास्तीर्य। अहेदेधिषव्येरूत्यनेनस्वासनमन्वीक्ष्तेनिरस्तइत्यादिनात्तरांनिरस्यति। आसन
मालभ्यइदमिहमित्यादिजपति। उपविश्यबृहस्पतिर्ब्रह्मेत्यादिजपति। परीत्याग्नेपुरंवपंविघंसहस्पधीमहि
धषइर्योदिवेहंतारंभंगुरावतइति। उपहूतइत्यादिनाद्यावापृथिव्योसमीक्षते। ततः ॐ पत्याग्नेब्रह्मणा
णास्पतिःसत्यधर्माआदीधरद्देवस्पसवितुःसवे। इत्युदपात्रमग्नेरुत्तरतःस्थापयति। तत्रचपवित्रेनिक्षिप्य
ॐ ईहेतदेवीरमतंवसानाहिरण्यवर्णा अनवघरूपाः आपःसमुद्रोवरुणाश्चराजासंयातभागान्हविषोजुषं
तां॥ इंद्रप्रशिष्टावरुणप्रसूताआपःसमुद्रादिवमुद्वहंतु॥ इंद्रप्रशिष्टावरुणप्रसूतांदिवस्पृथिव्याःश्रेयमाव
हंतु। अनेनमंत्रेणोदपात्रेउदकंक्षिपति। विनीनष्टतमाजामग्नावधिश्रित्यपरित्याग्नेपुरंवपंविप्रंसहस्पधीमहि।
धषद्द्वर्योदिवेद्विदेहंतारंभंगुरावतइतिविः पर्यग्निकृत्वाउदगुद्वासपश्चादग्नेरासाद्यपवित्राभ्यामुत्पुनाति। ततोदर्भेत्र
पेणास्त्रुवसंमार्जनं। ततोनिष्टप्तंरक्षोनिष्टप्ताअराप्तयःप्रत्युष्टंरक्षःप्रत्युष्टाअरातयइतिस्त्रुवप्रतपने। अथॐ विष्णोर्हस्तो

सिदन्ति राजतः पृष्ठोदं तं बृहस्पते ॥ तं त्वा दं स्रुव मादद्दे देवानां हव्यवाहनं । अ यं स्रुवो निदधाति होमं हुताऽजस्त्रुव्दुहे
नी॰म नरसाज्जागते । सर्वं य त्तस्य सम नक्ति विष्ठ्वा हं स्पत्नोषि शर्मणा देवो नेति स्रुवा भिमंत्रणं । ततः संस्कृत मेव घृतं स्रुव
३८ मभाग्नेः पश्चात्स्थापिताज्य धानी नाम कपात्रां तरे स्रुवेण कुर्यात् । ॐ भूः शं भूत्यै त्वाग्र ह्णे भूतये इति प्रथमं ग
ह्णाति ॐ भुवः शं पुष्टै त्वाग्र ह्णे पुष्टये इति द्वितीयं । ॐ स्वः शं त्वाग्र ह्णे सह स्वपोषाये ति तृतीयं ॐ जनः शं त्वाग्र ह्णे
परिमिति योषाये ति चतुर्थं । ततः स्रुवेण तद्द्युं स्रुहुयात् । ॐ अग्ना वग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभिशस्ति
पाउ । नमस्कारेण नमसा ते जु ● होमि मा देवानां मिथुया कर्म भागं स्वाहा । हृदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव वयुना
नि विद्वान् । सप्तास्यानि तव जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुषस्व हव्यं स्वाहा । पुरस्ताद्य ज्ञो वहतां तवेदाग्ने विद्धि क्रियमा
णं यथेदं । त्वं भिषग्भेषजस्यासि कर्ता त्वया गामश्वं पुरुषं सनेमस्वाहा । यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्वाचा श्रोत्रेण मनसा जु तु संस
होमि । इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यान्तु सुमनस्यमानाः स्वाहा । इति हुत्वा । ॐ इहैवेर हते स्वर्गदि देवश्च मपे भ्युत्क्रे राम
रामित्विषी मते । सनः स्थिरान्चलवतः कृणोतु ज्योक्तरोजीवातवे त्पदक्षात्वमग्न पे स्वाहा । इन्त्युत्तर पूर्वार्द्धे । अयं दक्षि ३८
णा पूर्वार्द्धे । ॐ त्वं सोम दिव्यो न्चक्षाः सुगं अस्मभ्यं पथो अनु ख्यः । अभि नो गोत्रविदु ष्कर वनेशो दृष्मते ... दुशानी द्विगा

यसोमायस्वाहा। इत्याज्यभागौ हुत्वाभ्याताननहोमं कुर्यात्। नवधा।। सविताप्रसवानामधिपतिः सोमं... त्वत्रास्मिन्ब्र
ह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां चित्त्यामस्यामाकूत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहूत्यां स्वाहा।
(पवित्रे प्रसावा नामधिपतेये) अग्निर्वनस्पतीनामधिपतिरित्यादि। एवं सर्वत्रोह्यं। २ द्यावादातृणामधिपतीनि मावंतां:
३ वरुणोपामधिपतिः ४ मित्रावरुणौ वृष्ट्यात्राधिपती ५ मरुतः पर्वतानामधिपतयस्ते मावंतु। ६ सोमो वीरुधाम
धिपतीते [illegible] ति ७ वायुरंतरिक्षस्याधिपतिः ८ सूर्यश्चक्षुषामधिपतिः ९ चंद्रमा नक्षत्राणामधिपतिः १०
इंद्रो दिवोधिपतिः ११ मरुतां पिता पशूनामधिपतिः १२ मृत्युः प्रजानामधिपतिः १३ यमः पितृणामधिपतिः १४
पितरः परे ते मावंतु। ततावरे ते मावंत्विति पूर्ववत्। ततस्ततामहास्ते मावंत्विति पूर्ववत्। अथोत्तरांगानि तत्र पूर्ववत्
सप्तदश हुत्वात्मकं मभ्याताननहोमं कृत्वा शुक्लपक्षश्चेत्। ॐ पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगा
य। तस्यां देवा अधिसंवसंतो महित्वा नाकस्य पृष्ठे समिषा मदेम स्वाहेति जुहोति कृष्णपक्षश्चेत्। यत्ते देवा अकृण्वन्भाग
धेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। तेनानो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुवीरं स्वाहेति। अथ आकूत्यै स्वाहा। कामा
य त्वा स्वाहा। समृध्यै त्वा स्वाहा। आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृध्यै त्वा स्वाहा। ऋचां स्तोमं समर्धय गायत्रेण रथंतरं। बृहद्गायत्र

मा त्वं जुहुम त्वं नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणां स्वाहा इत्युपस्तीर्य होमः। त[...]नरूत्त रस्त्वं र्हं आदि
नामपि

नी·म· वर्त्तनि स्वाहा। इत्याहुति पंचकं जुहुयात्। इति समृद्धि होमः ततः ॐ पृथिव्यामग्नये समनमं त्स आर्ध्नोति। यथा पृथिव्या
मग्नये समनमन्नेवा मह्यं सन्नमः संनमंतु। ततः ॐ पृथिवी धेनुस्तस्या अग्नि र्वत्सः समेग्निना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहां।
८ आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा। अंतरिक्षे वायवे समनमत्स आर्ध्नोत्। यथांतरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं सन्नमः
१ संनमंतु। अंतरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः। समे वायुना वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहां। आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा।
दिव्यादित्याय समनमत्स आर्ध्नोत्। यथा दिव्यादित्याय समनमन्नेवा मह्यं सन्नमः संनमंतु। द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्यो
वत्सः। सा मे आदित्येन वत्सेनेषमूर्जं कामं दुहां। आयुः प्रथमं प्रजां पोषं रयिं स्वाहा। इत्याहुति चतुष्टयं संनति होमः। प्रजापते न त्व
देतान्यन्यो विश्वारूपाति परिभूर्जजान। यत्कार्य्या मगन्म यद्यं क्रेवाम नदनुवीढुं। अग्निर्विद्वान्स यजात्स इद्धोता सो ध्वरान्स ऋ
तून्कल्पयाति अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा। इति मंत्रेण जुहुयादिति स्विष्टकृत। अथैकादश प्रायश्चित्ताहुतीर्जुहोति। स्वाहेष्टेभ्यः
स्विस्वाहा। वषणिनिष्टेभ्यः स्वाहा। भेषजं स्विष्टे स्वाहा। निष्कृति दुरिष्टे स्वाहा। देवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा। अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्ति राम २
श्च सत्यमित्त्वमया असि। अयासा मनसा कृतो यास्मान्व्यमहिषः स्वाहा॥ ॐ स्वाहा। भूः स्वाहा। भुवः स्वाहा। [...] स्वाहा॥ ॐ भूर्भु
वः स्वः स्वाहेति प्रायश्चित्त होमः ततः ॐ यन्मे स्कन्नं मनसो जातवेदो यद्वा स्कन्दं हविषो यत्र यत्र। उत्सृष्टोति पृ[...]होमि सत्याः सं

यजमानस्यकामाःस्वाहा।पुनर्मैत्विंद्रियंपुनरात्माद्रविणांब्राह्मणांच।पुनरग्नयोधिष्ण्यायथास्थानमेवकल्पंतां।इमिहैवस्वाहे

तिस्कन्नहोमः।यदस्मृतिचकृमकिंचिदग्नउपारिमचरणेजातवेदः।ततःपाहित्वंनःप्रचेतःसुभेसखिभ्योयत्रोमृतत्वम

स्तिनःस्वाहा।इत्यस्मृतिहोमः।ततःयदद्यत्वाप्रयतियज्ञेअस्मिन्होतश्चिकित्वन्नवृणीमहीहा।ध्रुवमयोध्रुवंहुताश

विघ्नप्रतान्यज्ञमुपयाहिसोमस्वाहा।समिंद्रणोमनसानेषिगोभिःसंसूरिभिर्हरिवःसंस्वस्त्या।संब्रह्मणादेवहितं

यदस्तिसंदेवानांसुमतौयज्ञियानांस्वाहा।यानावहउशतोदेवदेवांस्तान्प्रेरयस्वेअग्नेसधस्थे।यज्ञिवांसःपपिवांसोम

धून्यस्मेधत्तवसवोवसूनिस्वाहा।सुगावोदेवाःसदनाअकर्मयआजग्मसवनेमाजुषाणाःवहमानाभरमाणाःस्वा

वसूनिवसुंधर्मंदिवमारोहतानुस्वाहा।यज्ञयज्ञंगच्छयज्ञपतिंगच्छ।स्वांयोनिंगच्छस्वाहा।एषतेयज्ञोयज्ञपतेसहसूक्त

वाकःसुवीर्यःस्वाहा।वषट्कृतेभ्योवषडहुतेभ्यःदेवागातुविदोगातुंवित्वागातुमितस्वाहा।इत्याहुतिसप्तकंसंस्थितिहोमः।ततः

समनसस्पतइमंनोदिविदेवेषुयज्ञं।स्वाहा॥दिविस्वाहा।पृथिव्यांस्वाहा।अंतरिक्षेस्वाहा।वातेधाःस्वाहा।इत्याहुतिपंच

कंहुत्वा।आज्यस्थालीघृतमुत्तमंचतुर्वारंस्रुवेणगृहीत्वाआज्यधान्यांसंस्थाप्यस्रुवेणैकवारंतूष्णींजुहुयात्।इतिसमान

होमः।अधस्तरणाक्रमेणाबर्हिष्कुशापवित्रगुणीकृत्याज्यधान्याघृतेनाभ्यनक्ति।पृथिव्योत्वेतिमंत्रेणप्रथमंमूलेयुनक्ति।अंतरिक्षा

नी॰म॰ पत्रेतिमध्ये पुनक्ति। दिवेत्वेति अग्रंपुनक्ति। एवंत्रिःकृत्वा ॐ संवर्हिरक्तंहविषिविषाघृतेनसमिंद्रेणावसुनासंमरुद्भिः संदेवैर्वि
श्वदेवेभिरक्तमिंद्रंगच्छतुबर्हिः स्वाहाइत्यनेनबर्हिर्जुहोति। अथसंस्रावभागास्तविषादहतः प्रस्तरेष्ठावर्हिषदश्चदेवाः
१० इमेयत्तमभिविश्वेगृणंतः स्वाहादेवाअमृतामादयंतांस्वाहाइतिसंस्रावभागहोमः। स्रुवोसीतिस्रुवंप्रागग्रंहुंनिदधाति।
10 स्रुवप्रतिष्ठापनांतेइंद्रंसंपूज्यचंदनपुष्पधूपदीपनैवेद्यतांबूलदक्षिणाभिः पूजयेत्। आमारमिंद्रसितिपुष्पांजलि
दद्यात्। ततोग्न्यायतनस्यसमंतात् दिक्षुविदिक्षुचमाषभक्तवलीन्स्त्रीपात्रादिकपालेभ्योदद्यात्। त्रातारमिंद्रमितिइं
द्रायसांगायसपरिवारायसायुधायसशक्तिकायएषमाषभक्तवलिर्नमः। भोइंद्रदिशांरक्षवलिंभक्षयजमानस्या
युःकर्ता क्षेमकर्ता शुभकर्ता शांतिकर्ता भवेतिपुष्पाक्षतजलानिपूर्वाभिमुखः समर्पयेत्। एवंसर्वत्र। अग्नेर्मन्वइतिआ
ग्नेये। नमोस्तुतेनिर्ऋतइतिनैर्ऋत्ये। येयज्ञादितिपश्चिमे। वायोःसवितुरितिवायव्ये। यउत्तरतइत्फईशानात्वाईशाने। इति
दिक्पालेभ्योवलिंदद्यात्। ततोमहावलिंकुंकुमादिरक्तपुष्पादियुतंसदीपंसदक्षिणंक्षेत्रपालायदद्यात्। क्षेत्रियात्वेतिक्षेत्र राम
स्यपतिना। क्षेत्रपालायभूतप्रेतपिशाचराक्षसशाकिनीडावेतालादिवारयुतायेत्यादि। इमंवलिंमद्दूरादुर्बलब्राह्मणेन १०
वाचतुष्पथेवान्यत्रवानाययेत्। ततःप्रक्षालितपाणिपादआचांतोदेशकालौस्मृत्वाकृतस्याःऐंद्र्यांःशां [illegible] दशाक्षिध्यर्थंग्रा

हुतिं होष्यामीति संकल्प्य स्रुचि द्वादशगृहीतं चतुर्गृहीतं वाज्यं कृत्वा वस्त्रपुतनालिकेरादिफलचंदनादिपुं[illegible]समकृति[illegible] रनिधाय पूर्णा
हुतिं अग्निर्यत्तदित्येतैस्त्रिभिः सूक्तैः राज्ञा न्वारब्धः पूर्णाहुतिं हुत्वा कर्मशेषं समापयेदाचार्यः विमुंचामीत्यादि समिध
त्रय होमः तेजोसीति मुखं निमार्ष्टि। तन्निरोनाग्निरेत्रीन्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णोः क्रमोसीति। सूर्यस्यावृतमित्य
भिदक्षिणमावर्त्तते। अगन्मस्वरित्यादि मीरते। इदं दूस्पव च सावयमिदं दूस्पव रूणास्प च॥ ब्रह्मणास्त्वा पितमात्रं पु
न रूह्णाप्यामसि। अपरेणाग्निमुदपात्रं परिदत्योत्तरेणाग्निमायोहिष्ठा मयोभुव इत्यादिना मार्जयित्वा बर्हिर्विष
न्यं जलौ विनयति। समुद्रं वः प्रहिणोमीति। वीरपत्न्य हं भूयासं। यद्वा यजमानस्तदा वीरपुरुषो हं भूयासमिति मुखं वि
मार्ष्टि। व्रतानि व्रतपतइति समिधमादधाति। सत्यं त्वर्त्तेनेति सह हविर्भिः पर्युक्ष्य इदं हविरुच्छिष्टान्युद्वासयति। प्रणीया
त्रं दक्षिणा। ब्रह्मोत्थापनं उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पत इति। यस्मात्कोशा दितिनमस्कारः॥ ततः कलशोदकेन शांत्युदकेन च
दूर्वापल्लवैरुदङ्मुख आचार्यऋत्विजश्च तिष्ठंतः प्राङ्मुखं सकुटुम्बमुपविष्टं यजमानं मभिषिंचेयुः अभिषेके पत्नी
वामभागे। पवित्रं शतधारं। प्रपंते नःपापमिन्नमीति च तस्त्वः हिरण्यवर्णाः। एवमभिषेकानंतरं सर्वौषधीभिरनुलिप्य शु
द्धोदकेन स्नात्वा परिधत्तेतिवाससी परिधाय स्रुक्माल्यां वरानुलेपनः सपत्नीको यजमानः आचार्यादीन्संपूज्यतेभ्यो दक्षिणां

दद्यात्॥ ब्राह्मणो दश गा दद्याद्दनड्वाहं तथोधिकं। सिराधिकं ततो वैश्यस्तथा प्राहो दशाको द्वपी राजा दद्याद्ध्वंर्यामं सम्यग्घोयजन

नी॰म॰ ११ तथा। यथोक्तां दक्षिणां दद्यात्सकलं फलमश्नुते। सकलं फलमश्नुत इति। अथेत्पादिसमयमुच्चार्य कृतस्यैश्वाभ्युदयशांतिक

र्मणः प्रतिष्ठासिद्ध्यर्थं एकादशधेनूरुद्रदेवत्या अमुकगोत्राय ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे। एवमनडुहं ग्रामभूमिहस्त

श्वरथरत्नादि दद्यात्॥ एवं दक्षिणां दत्वा स्थापितदेवतापूजनमस्कारान्कृत्वा आवाहनं न जानामि अपराधसहस्राणि। यस्य

स्मृत्येति पठित्वा यांतु देवगणा इति पीठदेवता विसर्ज्य प्रतिमा पीठं सोपस्करं आचार्याय दत्वाग्निं संपूज्य गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठे

ति विसृज्य यथाशक्ति ब्राह्मणान्भोजयित्वा चतुर्भिश्चतुर्भिश्चेत्यादि यदेत। इति पुष्टिशांतिः॥ अभिषेकदिने च कृतनित्यक्रि

यो दर्भपाणिः राजा प्राङ्मुख आसन उपविष्टः पंच देवता ध्यात्वा न प्रस्तुत्य मासपक्षाद्युल्लिख्य सकलराष्ट्रवश्यताकामो हं सांव

त्सरपुरोहिताभ्यामात्मानमभिषेचयिष्ये इति संकल्प्य गणेशपूजां स्वस्तिवाचनमात्रकावसोर्धारां वृद्धिश्राद्धं नि कृ

त्वा सांवत्सरपुरोहितौ त्रीन् ऋग्यजुर्विदो विप्रान् त्रिपवेशनमात्यान् सामगं चैकं वि... कंऋत्पत मन्त्रे दृष्टिं राम॰ ११

दं कृत्वा मधुपर्कं कुंडलकेयूरकटककंठाभरणांगुलीयकवस्त्रादिभिस्तान्संपूज्य चतुर्वर्ण मुख्यानुपवेश्य प्रेतात्रय पूर्वे दि

ने कृतोपवासः पुरोहितः सितमाल्यचंदनवासाः सौम्यो होमदेशं परिकल्प्य तस्य दक्षिणतोरणाकदल... मंडितापांस्नाने

शालायांव्रीहिषुपर्वेषुवासोवर्णतनवंकलशंपथाविधिसंस्थाप्य यथासंभवमनेकतीर्थजलेनापूर्य सर्वौषधिसर्वगंध
सर्वरत्नसर्वबीजफलक्षीरिवृक्षत्वक्क्षीरीलतापल्लवान्स्वावहुपिः सितवस्त्रैर्माल्यादिभिश्चावेष्टितं तत्समेपे एकंपञ्चगव्य
पुतजलपूर्णंमिनमंपंचपत्तिनपूर्णंहैमंकुंभंदुग्धेनराजतंदध्नाताम्रंमधुनामार्त्तिकंकुशोदकेनचमार्जिकंशातक्लिद्दंव
सोवर्णमन्यांश्चयथालाभंनदीसरः कूपवतः समुद्रोदकपूर्णान्मार्त्तिकान्तबाधितास्थापयेत्। सर्वेषांचकलशा
नांउच्चषोडशांगुलान्। वेपुल्यंद्वपंचाशदंगुलंसूत्रवेष्टनयोग्यं। ततः पुरोहितोहोमदेशेआथर्वरागगृह्योक्तेनाव्यसक्ष्वे
त्येद्शांतिप्रयोगलिखितेनप्रकारेणाग्निस्थापनादिसप्तदशाहुत्यामकाभ्यांतानहोमंतानिअष्टपर्णगानिकृत्वाशमी
रवमर्यस्वस्त्ययनापुष्या २ भया ४ पराजिताख्यैः पंचभिर्गणैस्तोरथर्वणपरिशिष्टोक्तैरष्टोत्तरशतंजुहुयात्। तेनगणाष्टकसंतो। हो
मदेशस्थापितेहैमकलशेचसंपातान्निक्षिपेत्। राजाचसितचंदनपुष्पवासः सर्वालंकारयुतोग्नेर्दक्षिणतो। उपविश्य
सांवत्सरप्रभृतिभिर्द्विजैः सदस्यमुख्यैः पुरोहितेश्चहूयमानाग्नेर्निमित्तानिपश्येत्। तानिचनिमित्तानिग्रमारणनिर्णयेप्र
दक्षिणावर्त्तशिखइत्यादिनोक्तानि। एवंपुरोहितैः प्रधानहोमंसमाप्यद्रुतान्युक्तेनैवप्रकारेणसदादशाहुत्यात्यकाभ्यांता
नहोमादिब्रह्मोत्थापननमस्कारांतोरमुष्यांगानिकृत्वासुगंधतैलादिनास्वेच्छयाहुतस्नानंस्नानशालायामानीयासन

नी॰म॰
१२

रूपवेश्यपमृद्भिः स्नापयेत्। तत्रास हस्त्यश्वेति पर्वताग्रमृदा शिरः। अश्वत्थामेति वल्मीकमृदा कर्णौ। तेनैव विष्णुर्वालयमृ
दा मुखं। ग्रीवामप्स्वन्तरिति दूर्वास्थानमृदा ग्रीवां। अंत्रैरप्स्वन्तरिति राजांगणमृदा हृदयं। यस्य विश्वानि हस्तयोरिति गजदंतोद्धृतमृ
दा हस्तौ। रावामभुजौ। वह्निर्नो पितेति तिसरोमृदा पृष्ठं॥ नाभानाभिरिति संगममृदोदरं। त्राते सिंचामीति नदीकूलद्वयमृदा पार्श्वौ।
सोमा नमस्वराणामिति वेश्याद्वारमृदा कटिं। ऊरूभ्यामिति गजस्थानमृदोरू। मे हनाद्दूलमिति गोष्ठमृदा जानुनी। तेनैवाश्वस्था
नमृदा जंघे। एतावानस्येति रथचक्रोद्धृतमृदा पादौ। अंगादंगादिति सर्वमृद्भिः सर्वांगानि। ततः पूर्वस्थापितेन पंचगव्यपूतजले
कुंभेन स्नापयेत्। मंत्रास्तु। गंधद्वारामाप्यायस्व दधिक्राव्णः तेजोसि शुक्रं। आपो हि ष्ठेत्याद्याश्च। तद्वारा जात दास नेत्य स्वकाभ
द्रे स्नानउपविशेत्। भद्रासनं तु हेमं राजतं ताम्रं वा दारुजं वा मांडलिकस्य हस्तेनोच्चमायतं च। अनंतरं ततः स्याद हस्तेन।
महाराजस्य सार्धहस्तेन। ततो विप्रामात्यस्तेजोसीति पूर्वस्थापितेन घृतपूर्णहेमकुंभेन प्राच्यां स्थित्वाभिषिंचेत्। क्षत्रिया
मात्यो आप्यायस्वेति दुग्धपूर्णेन रौप्यकुंभेन दक्षिणातः स्थित्वा। वैश्यामात्यो दधिक्राव्णेति दधिपूर्णेन ताम्रकुंभेन पश्चि
मतः स्थित्वा। शूद्रो गामात्यो मधुवाता इति तत्रचेन मधुपूर्णेन मृत्कुंभेनोत्तरतः स्थित्वा सप्तच देवस्य त्वेति कुशोदकपूर्णेन मृत्कुंभेन
तत्रैव स्थित्वा। देवस्य त्वेत्यस्यांते अभिषिंचामीति वाक्यशेषः। ततः पुरोहितोग्निरस्त्वध्वमिति सदस्यान्प्रेपात [illegible] मकुंभेन राज

राम
१२

स्याभिषेकमंत्रैरभिषिंचेत्। तेच याजुषास्तावत्। सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिंचाम्यग्नेर्भ्राजसा सूर्यस्य। तेनेंद्रस्येंद्रियेणाक्ष
त्राणां क्षत्रपतिरेध्यति दिद्यून्पाहि इमं देवा असपत्नं सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायें
द्रस्येंद्रियाय इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विश एष वो मी राजा सोमोस्माकं ब्राह्मणानां राजेति। इममित्यस्य सूक्तेन द्वितीयांतं
राज्ञो नामामुष्येत्यत्र षष्ठ्यंतं तत्पितुः अमुष्या इत्यत्र षष्ठ्यंतं तन्मातुः इमा आपः शिवतमा इति। तच्च आग्र्वेदिकः देवस्य त्वा
वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् अग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि इति यजुः। भूर्भुवः
स्वरिति व्याहृतयश्च। एवमन्येपि तत्र स्थाः स्वीयाः बोध्याः। ततः पुरोहितो वह्निसमीपं गच्छेत्। ततो वेदशास्त्राभिज्ञोन्यो विप्रोभ
द्रासनगतमेव राजानं शतच्छिद्रसौवर्णकुंभेनाभिषिंचेत्। तत्र या ओषधीरिति सर्वौषधीनामुदकं क्षिपेत्। रथ्येति यजुषा स्र
क्तेन गंधस्योदकं। आब्रह्मन् ब्राह्मण इति यजुषा वीजानां। पुष्पवतीत्यथर्वणमंत्रेण पुष्पाणां। तेनैव मंत्रेणानेक फलानां।
आशुः शिशान इति सूक्तेन रत्नानां। ये देवाः पुरःसद इति कुशामुदकेन। केचित्तु कुश दूर्वा पल्लवैरनेन मंत्रेणांगानि मार्जये
दित्याहुः। ततोन्य ऋग्वेदी विप्रो गोरोचनया गंधद्वारेति मंत्रेण राज्ञः शिरः कंठं च लिंपेत्। ततः समीचीना विप्राः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा
अनुलोमाश्च यथालाभं गंगायमुनाद्यनेक नदी सरः कूप चतुःसमुद्र निर्झर जल पूर्णैः पूर्वस्यादितेनेक कलशैः वादकाः शंखभेर्यादि नि

वादयेयु:। विप्रा मंत्रपाठं वंदिनश्च स्तुतिं कुर्यु:। ततः सांवत्सरः सर्वकुंभमध्यस्थआसादितहेमकुंभोदकं कुशैर्गृहीत्वा वक्ष्यमाणैः सु
नी॰म॰ १३ रास्त्वामभिषिंचंत्वित्यादिभिरशीत्यधिकशतैः श्लोकैरभिषिंचेन्मंत्रांते मंत्रास्तु अभिषिंचंत्विति क्रियापदानुसारेणोक्तसार्द्ध
13 द्वित्रिश्लोकात्मका शेषाः। सर्वमंत्रांते सर्वतत्कलशस्थं जलं क्षिपेत्। ते च श्लोकाः समाप्तौ वक्ष्यंते। ततो राजा सुगंधितैलोद्वर्तनैः शु
द्धोदकैः स्नात्वा श्वेतोष्णीषादिवस्त्राणि धृत्वा दर्शे आज्ये च प्रतिबिंबं दृष्ट्वा तदाज्यपात्रं ससुवर्णं ब्राह्मणाय दत्वा चंदनकुंकु
मदधिदूर्वादिमंगलद्रव्याण्यालभ्य श्रीविष्णुसुवर्णादिप्रतिमां पांसुरूपमंडलेन्द्रतपुंजे वा षोडशोपचारैः ब्राह्मणान्वस्त्रालंका
रादिभिः सांवत्सरपुरोहितौ च मधुपर्कवस्त्रालंकारादिभिः पूजयेत्। अथ दैवज्ञः प्रागुक्तलग्ने राज्ञां पदं ललाटे हेमकुंडं चमरीर्वि
ञ्जीयात्। ततः पुरोधा राजानं शुभलग्ने उत्तरोत्तरक्रमेण वृषमार्जारतमस्त्वसिंहव्याघ्रचर्मबहुमूल्यवस्त्रोत्तरच्छदेन चोपर्युपर्या
स्तीर्णे दिते मंच उपवेशयेत्। ततो द्वारपालस्तत्रोपविष्टाय राज्ञे अमात्यान्पौरान्वारीजनः प्रकृतीश्च क्रमेणादर्शयेत्। राजा तु ग्रामवासो
गजाश्वसुवर्णगोजाविगृहैरभिषेचकौ सांवत्सपुरोहितौ संपूज्य ऋग्यजुःसामविदः त्रीन्विप्रांस्तथैव संपूज्यान्यांश्च ज्योतिर्विदः राम
पुरोहितं विप्रमुख्यांश्च यथाविभवं संपूज्य गोरससमोदकादिभिः संभोज्य गोवस्त्रतिलरूप्यान्नफलहेमसुपुष्पभूम्यादीनि तेभ्यो. १३
दत्वा चंदनकेसरादिभिरलंकृतो दध्यादूर्वादीनि मंगलद्रव्याण्यालभ्य सशरचापहस्तोऽग्निं प्रदक्षिणीकृत्य ... त्वा महाध्वजं ग

चमवत्सांपृष्टदेशेस्पृशेत्। ततः पुरोधाः सलिलं राजानं त्वश्वं महागजं चैव तत्रानाय्य ततो सर्वौषधिक[illegible] षधीरि
ति संस्नाप्य च सत्त्वर्यतः। स्नुवर्णरूप्याल्लेकारादिभिरलंकृत्य अश्वं राज्ञः पुरतस्त्वानीयाभिमंत्रयेत्। तत्र मंत्रः अश्वशांतौ। जया
श्व लेभमयरा ज्ञस्त्वं गाघः प्रतिष्ठितः स्मराघलक्ष्म्याः पुत्रस्त्वं गंधर्व त्वं तथा स्मर। यथा नराणामयं राजा तथा त्वं भव वाजिनां। य
था भवं तेन्र पतिर्नित्यमेवाकृत्ताति। न थात्वं राजानं सर्वं विस्तृतं गतं हृपादर्शयाश्वतथा स्वभेदिकदोषमकृपा गतं। तुरगान्सकलान्
रक्ष त्वमपि भारोपमर्पितः। अघप्रभ तिराज्ञा त्वामग्रेणाभ्येतिम क्षितः अभ्यर्चयिष्यति सदा गंधमाल्यानुलेपनैः। अश्वी भि
श्च द्विजातीनीतथा च स्वस्तिवाचनैः। रक्षतु त्वां महेंद्रः [illegible] सर्वैरासि दशाधिपः। हन्ति तोनयमो देवः पश्चिमेनजलाधिपः।
उदग्धैश्रवणो देवः सर्वैरक्षंतु सर्वतः। इति ॥ ततो गजमपि दक्षिणे कर्णे देवविदां मंत्रितं राजाभ्यो हि हेत। तन्मंत्रास्तु गजशां
त्यक्ताः। श्रीगजस्त्वं कृतो राज्ञा भवतस्य गजाग्रणीः गंधमाल्यान्नेभक्ष्यैस्त्वां पूजयिष्यति पार्थिवः। लोकः सदा भयं पूजां करि
ष्यति यथा तव। पालनीयस्त्वया राजा युद्धे ध्वनितथा गृहे। नियग्भावं समुत्सृज्य दिव्यभावमनुस्मर। देवासुरे पुरा युद्धे श्री
गजास्त्रिदशैः कृतः। ऐरावतः सुतः श्रीमान रिष्टो नाम वारणाः श्रीगजानां प्रपन्नेन सर्वमेवोपतिष्ठतु। जले जस्त्र वनगों दिव्यभाव
समनुष्ठितं। उपतिष्ठतु भद्रं ते रक्ष्या राजानमाह वद इति। अथ राजानं गजमारूह्य गजा हूदे देव मुख्यामात्यसामंतसांवत्सरपुरोहितादिभिः

स हमहापथेन स्वपुरं परिभ्रम्य देवातायतनानि गत्वा यथाविभवं देवताः संपूज्य गजारूढो गजारूढैरेवतैः सह गृहमागत्य गजाद्
नी॰म॰ १४ वतीर्य गजाद्वतीर्णो रोरिमान्याद्भिः सह हांतर्गृहं प्रविश्य तान्सर्वान्यांश्च लोकान्यथाविभवं दानमानसत्कारप्रियवचोभिः स
त्कृत्य कोटिलक्षान्युतान्यतमसंख्यया विप्रान्संभोज्य दीनान्धेभ्यो भूपसीदश्वेरां दत्वा स्वस्तिवाचनं कारयित्वा सर्वान्नि
विसृज्य स्वसुहृदादिपुत्रोगति दृढमना ... इति पुत्राः शर्मविमर्दिगणाः यथा द्यौश्च पृथिवी च न बिभीतो न रिष्यथः एवा
मे प्राण मा बिभेः यथाहश्च रात्री च न बिभीतो न रिष्यथः एवा मे। २ यथा सूर्यश्च चंद्रश्च ... एवा मे। ३ यथा ब्रह्म च क्षत्रं च
यथा सत्यं चानृतं च यथा भूतं च भव्यं च ... पातो मृत्योर्मा यातं स्वाहा। द्यावापृथिवी उपश्रुत्या मा। सूर्य चक्षुषा
मा पाहि। अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि। विश्वंभर विश्वेन मा भरसा पाहि। ५। ३० नोस्यो जोमेदाः स्वाहाः सहोसि
सहो मे दा। बलमसि बलं मे दाः आयुरस्यायुर्मे दाः श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे दाः चक्षुरसि चक्षुर्मे दाः परिपाणमसि परिपाणं
मे दाः ११ तुभ्यमेव जरिमन्वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः शतं ये। मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे मित्र एनं मित्रियात्पात्वंहसः राम॰
मित्र एनं वरुणो मा रिशादा जरामृत्युं कृणुतां संविदानौ। तदग्निर्होता वयुनानि विद्वान्विश्वा देवानां जनिमा विवक्ति। त्वमीशिषे १४
पशूनां पार्थिवानां ये जाता उत वा ये जनित्राः मेमं प्राणो हासीन्मो अपानो मेमं मित्रा वधिषुर्मो अमित्राः द्यौ... ष्पिता पृथिवी माता

जरामृत्युंकृणुतांसंविदाने।यथाजीवाअदितेरुपस्थेप्राणापानाभ्यांगुपितःशतंहिमाः।इममग्नआ[illegible]वर्चसेनयप्रियं
रेतोवरुणमित्र।मातेवास्माअदितेशर्मयच्छविश्वेदेवाजरदष्टिर्यथासत्।अक्षीभ्यांतेनासिकाभ्यांकर्णाभ्यांछुबुकाद
धि।यक्ष्मंशीर्षण्यंमस्तिष्काज्जिह्वायाविवृहामिते।ग्रीवाभ्यस्तउष्णिहाभ्यःकीकसाभ्योअनूक्यात्।यक्ष्मंदोषण्यमंसा
भ्यांबाहुभ्यांविवृहामिते।हृदयात्तेपरिक्लोम्नोहलीक्ष्णात्पार्श्वाभ्यां।यक्ष्मंमतस्नाभ्यांप्लीह्नोयक्नस्तेविवृहामसि।आन्त्रे
भ्यस्तेगुदाभ्योवनिष्ठोरुदरादधि।यक्ष्मंकुक्षिभ्यांप्लाशेर्नाभ्याविवृहामिते।ऊरुभ्यांतेअष्ठीवद्भ्यांपार्ष्णिभ्यांप्रपदाभ्यां।यक्ष्मं
भसद्यंश्रोणिभ्यांभासदंभंससोविवृहामिते।अस्थिभ्यस्तेमज्जभ्यःस्नावभ्योधमनिभ्यः।यक्ष्मंपाणिभ्यामंगुलिभ्योनखेभ्यो
विवृहामिते।६।अंगेअंगेलोम्निलोम्नियस्तेपर्वणिपर्वणि।यक्ष्मंत्वचस्यंतेवयंकश्यपस्यवीबर्हेणविष्वंचंविवृहामसि।७॥
मुंचामित्वाहविषाजीवनायकमज्ञातयक्ष्मादुतराजयक्ष्मात्।ग्राहिर्जग्राहयद्येतदेनंतस्याइन्द्राग्नीप्रमुमुक्तमेनं।यदिक्षि
तायुर्यदिवापरेतोयदिमृत्योरन्तिकंनीतएव।तमाहरामिनिर्ऋतेरुपस्थादस्पार्षमेनंशतशारदाय।१।सहस्राक्षेणशतवीर्ये
णशतायुषाहविषाहार्षमेनं।इन्द्रोयथैनंशरदोनयात्यतिविश्वस्यदुरितस्यपारं।शतंजीवशरदोवर्धमानःशतंहेमन्तान्शतमु
वसंतान्शतंतइन्द्रोसविताअग्निःसविताबृहस्पतिशतायुषाहविषाहार्षमेनं।प्रविशतंप्राणापानावनड्वाहाविवव्रजं।वस्येपंतुम



नी॰म॰ १५

त्यवोयाना हुरितरान्त्रशतं ।५। इहैव स्तं प्राणापानौ मापगातमितो युवं । शरीरमस्यांगानि जरसे वहतं पुनः जरायै त्वा परि ददामि जरा
यै नि धुवामि त्वा। जरा त्वा भद्रा नेष्ट व्यन्ये यंतु मृत्यवो यानाहुरितरान्त्र्छतं । उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः उतागश्चकुषं दे
वा देवा जीवयथा पुनः। द्वाविमौ वातौ वात आ सिंधोरा परावतः। दक्षं ते अन्य आवातु व्यन्यो वातु यद्रपः। आ वात वाहि भेषजं वि वा
त वाहि यद्रपः। त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईयसे॥ त्रायंतामिमं देवास्त्रायतां मरुतां गणाः। त्रायंतां विश्वा भूतानि यथा
यमरपा असत्। आ त्वागमं शंतातिभिरथो अरिष्टतातिभिः। दक्षं त उग्रमाभारिषं परा यक्ष्मं सुवामि ते। अयं मे हस्तो भगवा
नयं मे भगवत्तरः। अयं मे विश्वभेषजोयं शिवाभिमर्शनः। हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी। अनामयित्नुभ्यां हस्ताभ्यां
ताभ्यां त्वाभिमृशामसि। आवतस्त आवतः परावतस्त आवतः इहैव भव मानु गा मा पूर्वाननु गाः पितॄन सुवं बध्नामि ते दृढं। यस्त्वा
भिचेरुः पुरुषः स्वो यदरणो जनः। उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते। यद्दुद्रोहिथ शेपिषे स्त्रियै पुंसे अचित्त्या। उन्मोपदेन
सोमात्रकृताच्छेषपितकृताच्चुयत। उन्मो। यत्ते माता यत्ते पिता जामि भ्रीता च सर्जतः प्रत्यक् सेवस्व भेषजं जरदष्टिं कृ राम १५
णोमि त्वा। इहैधि पुरुष सर्वेण मनसा सह। दूतौ यमस्य मानु गा अधि जीवपुरा इहि। अनुहूतः पुनरेहि विद्वानुदयनं पथः
आरोहणमाक्रमणं जीवतोजीवतोयनं। मा त्वा भेनीमरिष्यसि जरदष्टिं कृणोमि त्वा। निर्वोचमहं यक्ष्ममंग  चरंतवाङ्गगभरे

ऋंगज्वरो यश्च ते हृदयामयः। यक्ष्म श्येनइव प्रापप्तद्वाचा साढः परस्तरां। ऋषीवोधप्रतीवोधावस्वप्नोयश्च जागृविः।
तौ ते प्राणस्य गोप्तारौ दिवा नक्तं च जागृतां। अयमग्निरुपसद्य इह सूर्य उदेतु ते। उदेहि मृत्योर्गंभीरात्कृष्णाच्चित्तमसस्प
रि। नमो यमाय नमोस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्य उत येनयंति। उत्पारणस्य यो वेद तमग्निं पुरो दधेस्मा अरिष्टतातये।
ऐतु प्राण ऐतु मन ऐतु चक्षुरथो बलं। शरीरमस्य संविदां तत्पद्भ्यां प्रतितिष्ठतु। प्राणेनाग्ने संसृज त्वं धातः प्राणेन
संहितः। प्राणो न विक्ष्यतो मुखं सूर्यं देवा अजयन्न आपुषायुः कृतां जीवा पुरुषान्जीव मा मृथाः। प्राणेनात्मन्वतां जी
वा मा मृत्योरुदकावरां। देवानां निहितं निधिं समिद्धेन्नविंदत्पथिभिर्देवयानैः। आयो हिरण्यं तयुपुष्कि दद्भिस्तास्त्वा
रक्षंतु त्विरतास्त्रिवृद्धिः। त्रीन्नाकास्त्रीन्समुद्रांस्त्रीन्ब्रध्नांस्त्रीन्वैष्टपास्त्रीन्मातरिश्वनस्त्रीन्सूर्यान्गोप्तॄन्कल्पयामि ते।
उप प्रियं पनिप्नतं युवानमाहुतीवृधः। अगन्म बिभ्रतो नमो दीर्घमायुः कृणोतु मे। त्वं तकायमत्यवेनमः प्राणापाना इह तेर
मंतां। इहायमस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके। उदेनं भगो अग्रभीदुदेनं सोमो अंशुमान्। उदेनं मरुतो दे
वा उदिंद्राग्नी स्वस्तये। इह तेसुरिह प्राण इहायुरिह ते मनः। उत्वा निर्ऋत्याः पाशेभ्यो दैव्या वाचा भरामसि। उत्क्रामातः
पुरुष मावपत्थाम मृत्योः पड्वीशमवमुंचमानः। मा च्छित्था अस्माल्लोकादग्नेः सूर्यस्य संदृशः। तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा तु भ्यं

नीम वर्षीत्वमन्तान्यायः। सूर्यस्त्वेत न्वेश शं तपाति त्वां मृत्युद्यितां का प्रमेष्ठाः। उद्यानं ते पुरुष नावयानं जीवातुं ते दक्षतातिं कृणोमि।
१६ आहि रोम ममृतं सुखं रथमथ जिर्विर्विदथमवदासि। माते मनस्तत्र गान्मा तिरोभून्मा जीवेभ्यः प्रमदो मानुगाः पितॄन्। वि
श्वेदेवा अभिरक्षन्तु त्वेहा। मा गतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतं।।७।। आरोह तमसो ज्योतिरेह्याते हस्तौ रभामहे। श्यामश्च
16 त्वा मा शबलश्च प्रेषितौ यमस्य यौ पथिरक्षी श्वानौ। अर्वाङेहि मा विदीध्यो मात्र तिष्ठः पराङ्मनाः। मेमं पन्थामनुगा भीम ए
षयेन पूर्वं नेयथ तं ब्रवीमि। तम एतत्पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभयं ते अर्वाक्।।२०।। द्विपद्धाः रक्षन्तु त्वाग्नयो ये अ
प्स्वन्ता रक्षन्तु त्वा मनुष्या यमिन्धते। वैश्वानरो रक्षतु जातवेदा दिव्यस्त्वा मा प्रधाग्विद्युता सह। मा त्वा क्रव्यादभि मंस्ता
रात्संकसुकाच्चर। रक्षतु त्वा द्यौ रक्षतु पृथिवी सूर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च। अन्तरिक्षं रक्षतु देवहेत्याः। बोधश्च त्वा प्र
तीबोधश्च रक्षतामस्वप्नश्च त्वानवद्राणश्च रक्षतां। गोपायंश्च त्वा जागृविश्च रक्षतां। ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो न
मस्तेभ्यः स्वाहा। जीवेभ्यस्त्वा समुदे वायुरिन्द्रो धाता दधातु सविता त्रायमाणः। मा त्वा प्राणो बलं हासीदसुं तेनु ह्वयामसि। राम
मा त्वा जंभः संहनुर्मा तमो विदन्मा जिह्वा बर्हिः प्रमयुः कथा स्याः। उत्त्वादित्या वसवो भरन्तूदिन्द्राग्नी स्वस्तये। उत्त्वा द्यौरुत्पृथि १६
व्युत्प्रजापतिरग्रवीत्। उत्त्वा मृत्योरोषधयः सोमराज्ञीरपीपरन्। अयं देवा इहैवास्त्वयं मामुत्र गादित[illegible]प सहस्रवीर्येण

मृत्योरुत्पातयामसि । उत्त्वा मृत्योरपीपरं सं बधंतु वयोधसः । मा त्वा व्यस्तकेश्यो मा त्वा पुरुहो रुद [illegible] र्भमभिदं त्वा
पुनरागाः पुनरागाः पुनर्नवः सर्वांग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च ते विदम् । व्यवात्ते ज्योतिरभूदप त्वत्तमो अक्रमीत् ।
अपत्वन्मृत्युं निर्ऋतिमप यक्ष्मं निदध्मसि । आर्द्धमस्वेमान्नतस्य लुब्धु [illegible] घमानाजरदष्टिरस्तु ते । असुं त आपुः
पुनराभरामि रजस्तमो मोपगा माप्रमेष्ठाः । जीवतां ज्योतिरभ्योह्यर्वांङा त्वा हरामि शतशारदाय । अवमुंचन्मृत्युपाशान
शा छिद्राघीय आयुः प्रतरं ते दधामि । वातात्ते प्राणमविदं सूर्याच्चक्षुरहं तव । यत्ते मनस्त्वयि तद्धारयामि सं । वित्स्वा
ये मर्द जिह्वया लपन् । प्राणेन त्वा द्विपदां चतुष्पदामग्निमिव जातमभि संधमामि । नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणा
य ते करत् । अयं जीवतु मा मृतेयं समीरयामसि । कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो मा पुरुषं वधीः । जीवलां नघारिषां जीवंतीमोष
धीमहं । त्रायमाणां सहमानां सहस्वतीमिह हुवे स्मा अरिष्टतातये । अधिब्रूहि मंदपस्वोदितो यमेतु । अरिष्टः सर्वा
गः सश्रुर्जरसा शतहायन आत्मना भुजमश्नुतां । देवानां हेतिः परि त्वा वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उत्त्वा मृत्योरपीपरं । आ
रादग्निं क्रव्यादं निरूहं जीवातवे ते परिधिं दधामि । यत्ते तित पानं रजसं मृत्यो अनेव धर्षं । पथ इमं तस्मादु छंतो ब्रह्मास्ते वर्म
कृण्मसि ॥ १ ॥ हणोमि ते प्राणापानो जरां मृत्यं दीर्घमायुः स्वस्ति । वैवस्वतेन प्रहितान्यमदूतांश्चरतोपसेधामि सर्वान् । आराति

नी·म· १७

निर्ऋतिंपरोग्राहिंक्रव्यादःपिशाचान्।रक्षोयत्सर्वंदुर्भूतंतत्तमइवापहन्मसि।अग्नेष्टेप्राणममृतादायुष्मतोव
न्वेजातवेदसः।यथानरिष्याअमृतःसजूरसस्तत्तेकृणोमितदुतेसमृध्यतां।शिवेतेस्तांद्यावापृथिवीअसंतापेअभि
श्रियौ।शंतेसूर्यआतपतुशंवातोवातुतेहृदे॥शिवाअभिक्षरंतुत्वाआपोदिव्याःपयस्वतीः।शिवास्तेसंत्वोषध
यउत्त्वाहार्षमधरस्याउत्तरांपृथिवीमभि।तत्रत्वादित्यौरक्षतांसूर्याचंद्रमसावुभा।यत्तेवासःपरिधानंयांनी
विंकृणुषेत्वं।शिवंतेतन्वेतत्कृण्मःसंस्पर्शेद्रूक्ष्णमस्तुते।यत्क्षुरेणमर्चयतासुतेजसावप्तावपसिकेशश्म
श्रु।शुभंमुखंमानआयुःप्रमोषीः।शिवौतेस्तांव्रीहियवावबलासावदोमधौ।एतौयक्ष्मंविबाधेतेएतौमुंचतोअं
हसः।यदश्नासियत्पिबसिधान्यंकृष्याःपयः।यदाद्यंयदनाद्यंसर्वंतेअन्नमविषंकृणोमि।अह्नेचत्वारात्रयेचो
भाभ्यांपरिदद्मसि।अरायेभ्योजिघत्सुभ्यइमंमेपरिरक्षथः।शतंतेयुतंहायनान्द्वेयुगेत्रीणिचत्वारिकृण्मः।इंद्रा
ग्नीविश्वेदेवास्तेनुमन्यंतामहृणीयमानाः।शरदेत्वाहेमंतायवसंतायग्रीष्मायपरिदद्मसि।वर्षाणितुभ्यंस्योना राम
नियेषुवर्द्धंतओषधीः।मृत्युरीशेद्विपदांमृत्युरीशेचतुष्पदां।तस्मात्त्वांमृत्योर्गोपतेरुद्भरामिसमाबिभेः।सोरिष्टनम १७
रिष्यसिनमरिष्यसिमाबिभेः।नवैतत्रम्रियंतेनोयंत्यधमंतमः।सर्वोवैतत्रजीवतिगौरश्वःपुरुषःपशु[illegible]इदंब्रह्मक्रियते

परि।धिर्जीविनायकं।परित्वापातुसमानेभ्योभिचारात्समंधुभ्यः।अयंमग्निर्भवामरतोतिजीवोवाते[illegible]ुरसवः शरीरं।
येमृत्यवमकशतंयानाष्ट्रात्रतितार्थाः मुंचतुतस्मात्वांदेवाअग्नेवैश्वानरादधि।अग्नेः शरीरमसिपारयिष्णुर
क्षोहासिसपत्नहा।अथोअमीवचातुनः पूतुद्रुर्नामभेषजं।प्राणायनमोयस्यसर्वमिदंवशो।योभूतः सर्वस्येरो
श्वयस्मिन्सर्वंप्रतिष्ठितं।नमस्तेप्राणक्रंदायनमस्तेस्तनयित्नवे।नमस्तेप्राणविद्युतेनमस्तेप्राणवर्षते।यत्प्राणस्त
नयित्नुनाभिक्रंदत्योषधीः।प्रवीयन्तेगर्भान्दधतेथोबह्वीर्विजायंते।यत्प्राणऋतावागतेभिक्रंदत्योषधीः सर्वंत
दाप्रमोदतेयत्किंचभूम्यामधि।यदाप्राणोअभ्यवर्षद्वर्षेणपृथिवींमहीं।पशवस्तत्प्रमोदंतेमहोवैनोभवि
ष्यति।अभिवृष्टाओषधयः प्राणेनसमवादिरन्।आयुर्वैनः प्रातीतरः सर्वानः सुरभीरकः।नमस्तेअस्त्वायतेनमोअ
स्तुपरायते।नमस्तेप्राणतिष्ठतआसीनायोततेनमः।नमस्तेप्राणप्राणतेनमोअस्त्वपानते।पराचीनायतेनमः प्रतीची
पतेनमः सर्वस्मैतइदंनमः।यातेप्राणप्रियातनूर्यातेप्राणप्रेयसी।अथोयद्भेषजंतवतस्यनोधेहिजीवसे।प्राणःप्रजा
अनुवस्तेपितापुत्रमिवप्रियं।प्राणोहसर्वस्येश्वरोयच्चप्राणतियच्चन।प्राणोमृत्युः प्राणःस्तक्मा प्राणंदेवाउपासते।
प्राणोहसत्यवादिनमुत्तमेलोकआदधत्।प्राणोविराटप्राणोदेष्ट्रीप्राणंसर्वउपासते।प्राणोहसूर्यश्चंद्रमाःप्राण
माहुःप्रजापतिं।प्राणापानौव्रीहियवावनड्वान्प्राणउच्यते।यवेहप्राणआहितोअपानोव्रीहिरुच्यते।अपानतिप्राणति

नी॰ म॰ १८

पुरुषो गर्भे अन्तरा। यदा त्वं प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः प्राणमाहुर्मातरिश्वानं वातो ह प्राण उच्यते। प्राणे ह भूतं भव्यं च प्रा
णे सर्वं प्रतिष्ठितं। आथर्वणीराङ्गिरसीर्दैवीर्मनुष्यजा उत। ओषधयः प्रजायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वसि यदा प्राणो अभ्यव
र्षीद्वर्षेण पृथिवीं महीं॥ ओषधयः प्रजायन्ते याः काश्च वीरुधः। यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः। सर्वे तस्मै बलिं
हरानमुष्मिंल्लोक उत्तमे। यथा प्राण बलिहृतस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः। एवा तस्मै बलिं हरान्यस्त्वा शृणवत् सुश्रवः। अन्तर्गर्भ
श्चरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः। स भूतो भव्यं भविष्यत् पिता पुत्रं प्र विवेशा शचीभिः। एकं पादं नोत्खिदति सलि
लाद्धंस उच्चरन्। यदङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत् कदाचन। अष्टाचक्रं वर्तत एकनेमि स
हस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चात्। अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः। यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्व
स्य चेष्टतः॥ अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोऽस्तु ते। यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः। अतन्द्रो ब्रह्म
णा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु। ऊर्ध्वः सुप्तेषु जागार ननु तिर्यङ् निपद्यते। न सुप्तमस्य सुप्तेष्वनु शुश्राव कश्चन। प्राण
मा मत् पर्यावृतो न मदन्यो भविष्यसि। अपां गर्भमिव जीवसे प्राण बध्नामि त्वा मयि॥ इत्या कुष्पगराः॥२५॥ विषासहिं राम १८
सहमानं सासहानं सहीयांसं। सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनाजितं। ईड्यं नाम ह्व इन्द्रमायुष्मान् भूयासं। विषा
सहिमिति संप्रति पुनः ईड्यं नाम ह्व इन्द्रं प्रियो देवानां भूयासं। विषासहिं। ईड्यं। इन्द्रं प्रियः प्रजाना[illegible] ईड्यं इन्द्रं प्रियः

पश्रूजां। विशा। इंश्वं। इंद्रं प्रियः समानानां। उदिह्युदिहि सूर्य वर्चसामाभ्युदिहि। द्विषंश्च मह्यं रध्य[illegible]तु मा चाहं द्विषते
रधं तवेद्विष्णो वहुधा वीर्याणि। त्वंनः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायांमाधेहि। द्विषंश्च मह्यं रध्यतु मा चाहं द्विषते
परमे व्योमन्। उदिह्युदि। यांश्च पश्यामि यांश्च न तेषु मा सुमतिं कृधि तवे। त्वं न प्रा। मा त्वां दभन्सलिले अप्स्वन्तः। ये पाशिन
उपतिष्ठंत्यत्र। हित्वाशस्तिं दिवमारुक्षमेतां स नो मृड सुमतौ ते स्याम तवेद्वि। त्वं नः। त्वं न इंद्र महते सौभगायादब्धेभिः परिपा
ह्यक्तुभिस्तवे। त्वं नः। त्वं त्वं न इंद्रोतिभिः शिवाभिः शंतमो भव। परो हं स्त्रिदिवं दिवो यं गा न सोमपीतये प्रियधामा स्वस्ति
पेतवे। त्वं न। १०॥ त्वं त्वमिंद्रासि विश्वजित्सर्ववित्पुरुहूतस्त्वामिंद्र। त्वमिंद्रेमं सुहवं स्तोममेरयस्व स नो मृड सुमतौ ते स्याम
तवेद्वि। त्वं न। प्रस्त्वमुदद्यो दिवि पृथिव्यामुतासि न त आपुर्महिमानमंतरिक्षे। अदब्धेन ब्रह्मणा वावृधानः स त्वं न इंद्र
दिवि त्वं। पृणाहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायांमाधेहि परमे व्योमन्। शं शर्म यच्छ तवेद्वि। त्वं नः। या त इंद्र तन्वस्सु प्सु
पृथिव्यां यान्तरग्नौ या त इंद्र पवमाने स्वर्विदि। ययेंद्र तन्वांतरिक्षं व्यापिथ तया न इंद्र तन्वा शर्म यच्छ तवेद्वि। त्वं नः
त्वामिंद्र ब्रह्मणा वर्धयंतः सत्रं निषेदु ऋषयो नाधमानाः तवेद्वि। त्वं न। त्वं न त्वं पर्मेः पछं सहस्रधारं रादपि स्वर्विदं
हंता वेद्वि। त्वं न। त्वं रक्षसे प्रदिशश्चतस्रस्त्वं शोचिषा नभसी विभासि त्वमिमा विश्वा भुवनानि तिष्ठस ऋतस्य पंथामन्वे



नी॰म॰ षि विद्वांस्त्वोत्वत। ८ पंचभिः पराङ्जयस्यैकयावाङ्‌शास्तिमेस्तुदिभेवाधमानस्त्वे वेद्मि। त्वन। त्वमिद्र स्त्वं महेद्र स्त्वलोकस्त्वंप्राजाप
तिः तभ्यं पत्नो विन्ना यजे तुभ्यं जिह्वांति जिह्वतस्त्वे वेद्मि स्त्वंन। ७ असतिसत्यप्रतिष्ठितं सति भूतं प्रतिष्ठितं भूतं ह भव्य आहितं भव्यं भव्ये
१८ प्रतिष्ठितं तं त वेद्मि। त्व शुक्रोसि भ्राजोसि। स यथा त्वं भ्राजेता भ्राजोस्येवाहं भ्राजता भ्राज्यासं। रुचिरसि रोचोसि। यथा त्वं रुच्या रोचोस्ये
वाहं पशुभिश्च ब्राह्मणवर्चसेन चरूविषीय। उग्रतेन मउदापतेन मउद्दिताय नमः अस्त्तेपते नमोस्तमध्यते नमोस्तमितायनमः
विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः उद्यगादयमादित्यो विश्वेन तपसा सह। सपत्नान्मह्यं रंधयन्मा चाहं द्विषते रधं त वेद्मि। त्वंनः
19 आदित्यनाव मारुक्षः शतारित्रां स्वस्तये। अहर्मात्ययी परोरात्रिं सत्रातिपारय। सूर्यनाव मारुक्षः शतारित्रां स्वस्तये। रात्रिमात्ययी
परोहः सत्रातिपारय। प्रजापतेरावृतो ब्रह्मणा वर्मणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च। जरदष्टिः कृतवीर्यो विहायाः सहस्रायुः
सुकृतश्चरेयं परीवृतो ब्रह्मणा। मामा प्रापं निषवो देव्या या मम्मानुषीरवसृष्टा वधाय। ऋतेन गुप्त ऋतुभिश्च सर्वैर्भूतेन गुप्तो भव्ये
न चाहं। मामाप्रापत्पाप्मा मोत मृत्युरंतर्दधेहं सलिलेन वाचः। अग्निर्मा गोप्ता परिपातु विश्वतउद्यन्त्सूर्यो नुदतां मृत्युपाशान्। राम
व्युच्छंतीरुषसः पर्वता ध्रुवाः सहस्रं प्राणा मय्यायतंतां। आपुष्पगणाः अथ सर्वे स्वगणाः ये त्रिसप्ताः परियंति विश्वा रूपाणि वि
भ्रतः वाचस्पतिर्बलानेषां तन्वो अद्य दधातु मे। पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह। वसोष्पते निरमय मय्येवास्तु मयि श्रुतं इहे १८



वान्तिवितन्नस्मेन्नीहृवजपपा। वाचस्पतिर्निपच्छतुमप्येव। उपहूतोवाचस्पतिरुपास्मान्वाचस्पतिर्ह्वयतांस...नगमेमहिमाश्रु
तेनविराधिषि। आस्मिन्वसुवसवोधारयं त्विंद्रः पूषाचवरुणोमित्रोअग्निः इममादित्याउतविश्वेचदेवाउत्तरास्मिन्ज्यो
तिषिधारयंतु। अस्यदेवाः प्रदिशिज्योतिषिरस्तु सूर्योअग्निरुतवाहिरण्यं पस्तपसाअस्मरध्वरेभवंतत्तमंनाकमधिरो
हयेमं। येनेंद्रायसमभरः पयांस्युत्तमेनब्रह्मणाजातवेदः तेनत्वमग्नइहवर्धयेमंसजातानांश्रेष्ठ्यात्राधेह्येनं। एषां
यज्ञमुतवर्चोददेहं रायस्पोषमुतचित्तान्यग्ने। सपत्नाअस्मुयेमं। प्रातरग्निंप्रातरिंद्रंहवामहेसप्तऋषे। प्रथमायांद्विती
यांयांहुविवेत्पत्रहवामहे। उतोदितोमघवन्। अस्तद्देवस्तेनावयं। वसुविदंभगंमे। हस्तिवर्चसंप्रथतांबृहद्यशोअदित्याप
त्तन्वः संबभूव। तत्सर्वेसमदुर्मह्यमेतद्विश्वेदेवाअदितिः सजोषाः। मित्रवरुणावश्विंद्रोरुद्रश्चेततुः देवासोविश्वधापसस्ते
मांजंतुवर्चसा। येनहस्तीवर्चसासंबभूवयेनराजामनुष्येष्वप्स्वंतः। येनदेवादेवतामग्रआयंतेनमामद्यवर्चसाग्नेवर्चस्विनंकृणु।
पत्नेवर्चोजातवेदोबृहद्भवत्याहुतेः। यावत्सूर्यस्यवर्चआसुरस्यचहस्तिनः तावन्मेअश्विनवर्चआधत्तांपुष्करस्रजा। याव
च्चतस्रःप्रदिशश्चक्षुर्यावत्समनुते। तावत्समैत्विंद्रियंमयितद्धस्तिवर्चसं। हस्तीमृगाणांसुषदामतिष्ठावान्बभूवहितस्य
भगेनवर्चसाभिषिंचामिमामहं। सिंहेव्याघ्रउतयापृदाकौत्विषिरग्नौब्राह्मणेसूर्येया। इंद्रंयादेवी। सानरोतुवर्चा पशोह

विवर्द्धनामिंद्र ज्यतं सहस्त्रवीर्यं सुभृतं सहस्कृतं। यः प्रसरस्त्वारामनुदीर्घाय चक्षसे हविष्मंतं मा वर्धय यज्येष्ठतातये। श्रेष्ठ
नी॰म॰ मइंद्रं यशसं यशोभिर्यशस्विनं नमसाना विधेम स नो रास्व राष्ट्रमिंद्रजूतं तस्य ते रातौ यशसः स्याम यशा इंद्रो यशा अग्निर्यशाः
सोमो अजायत। यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः। यशसं मेंद्रो मघवान्कृणोतु यशसं द्यावापृथिवी उभे इमे। यशसं
२० मा देवः सविता कृणोतु प्रियो दातुर्दक्षिणाया इह स्यां। यथेंद्रो द्यावापृथिव्योर्यशस्वान्यथाप ओषधीषु विश्वती।
एवा विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु यशसः स्याम। यशा इंद्रो यशा अग्निः त्रियावरगराटेषु हिरण्ये गोषु यद्यशः सुरायां सिच्यमान
या कीलाले थो मधुकं तन्मयि। अश्विना सारघेण मा मधुनाक्तं शुभस्पती। यथा मर्गस्वती वाचमा वदाज्जनां अनु। एवं मे अश्विना वर्चो
यशेय ह्रस्य यत्पयः तन्मयि प्रजापतिर्दिवि द्यामिव दृहतु। यथा सोमः प्रातः सवने अश्विनोर्भवति प्रियः एवा मे अश्विना वर्च आत्म
नि ध्रियतां। यथा सोमो द्वितीये सवन इंद्राग्न्योर्भवति प्रियः एवा म इंद्राग्नी वर्च आत्मनि ध्रियतां। यथा सोमस्तृतीये सवने ऋभूणां
भवति प्रियः एवा मे ऋभवो वर्च आत्मनि ध्रियतां। यद्गिरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधु। सुरायां सिच्यमानायां तन्मयि मधु तन्मयि। अश्विना राम
सारघेणा मा मधुनांक्तं शुभस्पती यथा वर्चस्वतीं वाचमावदाति जनां अनु। स्तनयित्नुस्ते वाक्प्रजापतिर्वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यां दि
वि॥ तां यशावद्ववपजीवंति सर्वे ते नो शेषमूर्जं पिपर्त्ति। पृथिवी दंडोंतरिक्षं गर्भो द्यौः कषा विद्युत् प्रकशो हिरण्ययो बिंदुः पर्वैकपापाः २०

सप्तम ऋनिवेद मध्कमान् भवति। ब्राह्मणाश्च राजा च पेनुश्चानछांश्च ब्रीहिश्च यवश्च मध्क सप्तमं। मध्कमान् भवति मध्कमदस्या
हार्यं भवति। मध्कमतो लोकान् जयति य एवं वेद। यद्वीध्रेस्तपयति प्रजापतिरेवनतत् प्रजाम्यः प्रादुर्भवतितस्मात्त्राचीनोपवीत
स्तिष्ठेत्प्रजापतेस्तुमावुध्यस्वेति। अन्वेनं प्रजा अनुप्रजापतिर्वुध्यते य एवं वेद। यच्चवर्चो अग्नेषु सुरायां च यदाहितं। यज्ञोध
ष्मिनावर्चस्तेन मां वर्चसावतं येन महानघ्न्याजघनमश्विनायेन वा सुरायेनाक्ताम्प सिच्यं तते न मां वर्चसावतं। योनिध्यो
दीदयद प्स्वां तर्यं विप्रास ईलते। अध्वरेषु। अपांनपान्मधुमतीः योरा पामि तं दोवा ह्वधेवी यावइदम हं रूपं तं ग्रामं तनुहा षि
म यो हामि यो भद्रो रोचनस्तं नुदवामि। आस्येवाहत्तशास्तपनी हृतं रंत्ववीर घ्नी कृदजेन्चापः अयं मणो अ ग्निं पर्येतु पूषन्नरी
हं तेश्च भुशेदेवरश्च। शं ते हिरण्यं शमु शं त्वापः शं मेधिर्भवतु शं युगस्यतार्मशं त आपः शतयविष्या भवतु सं यत्यातन्वं १ संस्य
दस्व। वर्चस्यगणाः समाप्तः। अभूः यारे पृदाक्कत्रिषप्ताति जरायवः ता सां जरा पुभिर्दयमा नामधिव्ययामसप्थापो परि पंथि
न विमुञ्चेतु क तती पिनाकामिवविभ्रती विषक् पुनर्भुवामनो अमद्वाः अघायवेन पवहवः समवेके नार्भका अभिदाघभुः वेरोगद्वा
दवामि नो मामद्वा अघायवः प्रधोप्रस्फुरं तंवहतं परातो गह्लात्वाइंद्रा त्वपेतुप्रथमा इंद्रा नामुषिता पुरः पातं न इंद्रापूषणादितिः
पांतु मरुतः अपांनपात्सिंधवः सप्तपातन पातु नो विष्णुरुत द्यौः पातं नो द्यावापृथिवी अभिष्टये पातु ग्रावा पातु नो मो नो अंहसः

नी·म· २१

पातु नो देवी सुभगा सरस्वती पात्वग्निः शिवा ये अस्य पायवः पातं नो द्यावापृथिवी अभिष्टये पातु ग्रावा पातु सोमो नो अंह

श्रियै नासुभ्रस्वती उषासानक्तोत न उरुष्यतां। अपां नपादभिस्रुती गयस्य चिद्देव त्वष्टर्वर्द्धय सर्वतातये। तूत्वष्टा मे दैव्यं वचः पर्जन्यो

ब्रह्मणस्पतिः पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिंनु पातु नो दुस्तरं त्रायमाणं सहः येन सोमादितिः पथा मित्रा वा यंत्यद्रुहः तेना नोवसा गहि।

येन सोम साहंत्यासुरां रंधयासि नः तेना नो अधिवोचतः नायेन देवा असुराणामोजांस्यवृणीध्वं तेना नः शर्म यच्छथ यथा सजिषु

ग्रासं मंतं परिश्रास्वते। एवा परिश्वयस्य मां यथा मां कामिन्यसो यथा मां नापगा असः नमो देववधेभ्यो राजवधेभ्यः अथो ये विश्या

नां वधास्तेभ्यो मृत्यो नमोस्तु ते। नमस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नमः सुमत्यै मृत्यो ते नमो दुर्मत्यै न इदं नमः नमस्ते यातुधानेभ्यो

नमस्ते भेषजेभ्यः नमस्ते मृत्यो मूलेभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नमः अभयं मित्रावरुणाविहास्तु नो अभयं सोमसविता नः कृणोतु।

अभयं न इदं नमः नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते स्तर्वं नरिष्टं सप्त ऋषीणां वहविर्षाभयं नोः अस्तु अनमित्रं नो अधरादनमि राम

त्रं न उत्तराद्। इंद्रासमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि। उप प्रागात्सहस्राक्षो युक्त्वा शपथो रथं। शप्तारमन्विच्छन्मम वृक इवावि

मतो गृहं। परिणो वृङ्धि शपथ ह्रदमग्निरिवा दहन्। परमत्र नो जहि दिवो वृक्षमिवाशनिः यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः २१

शपाशपाद्वृक्षमिव विद्युता हत आमूलादनुशुष्यतु। अनमित्रं नो अधरादनमित्रं नो उत्तरात्। इंद्रासमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि।

21

मनसे चेतसे धिय आकूतय उत चित्तये । मत्यै श्रुताय चक्षसे विधेम हविषा वयं । अपानाय व्यानाय प्राणाय भूरिधायसे । सरस्व
त्या उरुव्यचे विधेम हविषा वयं । यमो मृत्युरघमारो निरृथो बभ्रुः शर्वो ऽस्ता नीलशिखंडः । देवजनाः सेनयोत्तस्थिवांसस्ते अस्माकं प
रिवृंजन्तु वीरान् । मनसा होमैर्हरसा घृतेन शर्वायास्त्र उत राज्ञे भवाय । नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोम्यन्यत्रास्मदघविषा नयंतु । त्रायध्वं
नो अघविषाभ्यो वधाद्विश्वे देवा मरुतो विश्ववेदसः । अग्नीषोमा वरुणः पूतदक्षा वातापर्जन्ययोः सुमतौ स्याम । बृहस्पतिर्नः । सम्र
षुत्रानारमिहः इंद्रः सुत्रामा । अभयं नः कृणोति विशोषः मसुत्रामास्त्ववातस्य वयं । विपरीते १ आमंद्रैरिन्द्र हरिभिः । धर्म मे द्यावापृथि
वी वर्माहर्वर्म सूर्यः वर्म विश्वेदेवाः क्रन्मा मा प्रापत्प्रतीचिका । ऐंद्राग्नं वर्म बहुलं विश्वेदेवानामतिविध्यन्तिसर्वे न मे तन्वं त्रायतां
सर्वतो बृहद्राष्ट्रं समानजरदृष्टिर्यथासत । गिरयस्ते पर्वता हिमवंतो ऽरण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु । बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां
ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिंद्रगुप्तां । यत्ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जस्तन्वः संबभूवुः । तासु नो धेह्यभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं
पृथिव्याः । यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उदीचीर्यास्ते भूमे अधराद्याश्च पश्चात् । स्योनास्ता मह्यं चरते भवंतु मा निपप्तं भुवने शिश्रियाणः ।
मा नः पश्चान्मा पुरस्तान्नुदिष्ठा उत्तरादधरादुत । स्वस्ति भूमे नो भव मा विदन्परिपंथिनो वरीयो यावया वधं ॥ स्वस्त्ययनगणः । स्वस्ति
दा विशांपतिर्वृत्रहा १ ब्राह्मणेन पर्युक्तासि कण्वेन नार्षदेन । सेनेवैषि त्विषीमति न तत्र भयमस्ति यत्र प्राप्नोष्योषधे । न तात्र दृश्यरिष्ट १



नी॰म॰ २२ अभयं मित्रावरुणा। अभयं द्यावापृथिवी इहास्तु नो र्विषाग्नितो नुदद तं नः प्रतीचः मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदं त मिथो विघ्नाना उप
यंतु मृत्युं हतं तर्दं समंकुमाखुं पृष्ठिना छिन्नं शिरो अपि पृष्टीः श्रिणीतं। यवान्नेददश्च पिनह्यतं मुखमथाभयं कृणुतं धान्याय १
एषेमा आसा इंद्रः सुत्रामा १ मैवं यथा मनुगामी म एषा येन पूर्वे न्येय पथ तेप वीमि। नमएतन्युरुषमाप्र पत्याम यं परस्ताद भयं तेन्न
र्वीकृ १ स्वस्ति दा विशांपतिः १ नमस्ते घोषणीभ्यो नमस्ते केशनीभ्यो नमो नमस्कृताभ्यो नमः संभुंजतीभ्यः आतेरा षु मिह रोहि
तो हार्षं द्यास्ते मधो अभयं ते अस्तु। तस्मै ते द्यावापृथिवी रेवतीभिः कामं दुहाथामिह शक्वरीभिः १ इदमुद्देयो वसानपागां शिवे
मे द्यावापृथिवी अभूतां। असपत्नाः प्रदिशो भवंतु न वै त्वा द्विष्मो अभयं नो अस्तु। यत इंद्र भयामहे ऊतिभिः अभयंकराः। मानो
विदन्विव्याधिनो मो अभिव्याधिनो विदन्। आरात् शरव्या अस्मद् विषूचीरिंद्र पातय। विष्वंचो अस्मच्छरवः पतंतु ये पस्ता ये वा
स्याः दैवीर्मनुष्येषवो ममामित्रान्वि विध्यत यो नः स्वो यो अरणः सजात उत निष्ट्यो यो अस्मां अभिदासति। रुद्रः शरव्ययैतान्ममामि
त्रान्वि विध्यतु यः सपत्नो यो सपत्नः यश्च द्विषंछपाति नः देवास्तं सर्वे धूर्वंतु ४ अ दारसस्ड्रवतमा १ यो अघसेन्यो वधो घा पुनामुदीरतो राम
युवं तं मित्रावरुणावस्म द्यावयतं परि २ इदश्च यरमु नश्च यद्द्धं वरुणाय वयः विमहच्छर्म यच्छ वरीयो यावयावधं। शासइत्या महां
अमित्र साहो अस्तृतः न यस्य ४ स्वस्ति दा विशाम्पतिः १ वि न इंद्र। अघमंगमपातमो यो अस्मां अभिदासति। इपाद स्य त्यपः विरसो विमः २२

अयेंद्रद्विः। विमहः शर्म। संप्रीतंमइदं ब्रह्म संशितं वीर्यं १ बलं संशितं क्षत्रमजरमस्तजिष्णुर्येषामस्मि पुरोहितः समहमेषां राष्ट्रं स्या
मि समोजोवीर्यं बलं। वृश्चामि शत्रूणां बाहूननेन हविषाहं। नीचैः पद्यंतामधरे भवंतु येनः सूरिं मघवानं पृतन्यात्। क्षिणामि ब्र
ह्मणामित्रानुन्नयामि स्वानहं। तीक्ष्णीयांसः परशोरग्नेस्तीक्ष्णतरा उत। इंद्रस्य वज्रात्तीक्ष्णीयांसो येषामस्मि पुरोहितः एषामहमा
युधा संस्यामि एषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि। एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्णु १ एषां चित्तं विश्वे भवंतु देवाः उद्धर्षंतां मघवन्वाजिनान्यु
द्वीराणां जयतामेतु घोषः १ पृथग्घोषा उलुलयः केतुमंत उदीरतां। देवा इंद्रज्येष्ठा मरुतो यंतु सेनया। प्रेता जयता नर उग्रा वः संतु
बाहवः तीक्ष्णेषवो बलधन्वनो हतोग्रायुधा अबलानुग्रबाहवः। अवसृष्टा परापत शरव्ये ब्रह्मसंशिते जयामित्रान्प्रपद्यस्व जह्येषां व
रं वरं मामीषां मोचि कश्चन। त्वया मन्यो सरथमारुजंतो हर्षमाणासो संशिता वी इति विशेषः सूक्तं। यस्ते मन्यो विधद्वज्र सायक सहउजः
पुष्यति विश्वमानुषक्। साह्याम दासमार्यं त्वया युजा वयं सहस्कृतेन सहसा सहस्वता। एता देवसेनाः सूर्यकेतवः सचेतसः अमित्रां
नो जयंतु स्वाहा। अवमन्युरवायता अवबाहू मनोयुजा। पराशर त्वं तेषां पराञ्चं शुष्ममर्दयाधा नो रयिमा कृधि। निर्हस्तेभ्यो
नैर्हस्तं यं देवाः शरुमस्यथ। वृश्चामि शत्रूणां बाहूननेन हविषाहं। इंद्रश्चकार प्रथमं नैर्हस्तमसुरेभ्यः जयंतु सत्वानो मम स्थिरेणे
द्रेण मेदिना। निर्हस्तः शत्रुरभिदासन्नस्तु ये सेनाभिर्युधमायंत्यस्मान्। समर्पय इंद्र महता वधेन द्रात्वेषामघहारो विविद्धः १ आतन्वाना

ता

नी॰मु॰
२३
23

आपद्धे तोस्यं तो पेन्द्वधावत ॥ निर्हस्ताः शत्रवः स्थ नेन्द्रो वो ध्वपराशरैः । निर्हस्ताः शत्रवः स्थनो गैषां ग्लापयामसि । पथैशामिं
द्र वेदां स्यतशो विभजामहे । परि वर्त्मानि सर्वत ८ इन्द्रः पूषा च तस्थतुः मह्यं त्वद्यामूढः सेना अमित्राणां परस्य रा । मूढा अमित्रा अ
रनाशीर्षाणा इवाहयः । तेषां वो अग्निमूढानामिं द्रो हन्तु वरं वरं शेषु नघवच्छाजिनं हरितास्माभिपंक्रिपि । पराङ्॰ मित्र एष्वव
र्वाची गौरुपेसतु । अभिभूर्यज्ञो अभिभूरग्निरभिभूः सोमो अस्म भ्यं ह विश्वा पृतना पथामान्यो माविधेमाग्निन होत्राहं देह
विः स्वधा स्त मित्राय वरुणाय विपश्चिता प्रजावत् हूतं मधुवने हविन्चं ते । पाद्येशाहूतिं निर्ऋतिपराते: कृतं चिते नप्रमुमुग्ध्या
स्मतः । इमं वीरमनु दृर्षत्वमु ग्रामिं द्र सखा यो अनुसंरभध्वं । ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयं तम याप्रमृणंतमोजसा । इन्द्रो जयाति
न पराजयाता अधिराजो राजस्वराजयाते । वर्कृत्य ईड्यो वंद्यश्चोपसद्यो नमस्यो भवेह । त्वमिंद्राधिराजः श्रवस्युस्त्वं भूरभिभूतिर्जना
नां त्वं दैवी विंश इमा विराजा पुष्मत्क्षत्रम जरं ते अस्तु । प्राच्या दिशस्त्वा मिंद्रासिराजोतोदीच्या दिशो वृत्रहञ्छत्रुहोसि यत्र यंति स्रोतास्त
ज्जिदे ते दक्षिणा तो दशभ इषिहव्यः । उग्रस्त्वं देव वीरमतः पृत्वा हूरणा हुवे । कृपाम्युग्रं चेत्तारं पुरुणामानमेकजं । यो अघ सेन्यो व
धो जिघांसं न उदीरा ते । इंद्रस्य तत्र बाहू समन्तं परि दद्मः । परि दद्म इंद्रस्य बाहू समंतं त्रातुस्त्रायतां नः । देव सवितः सोमराजन्सुमन
सं मा कृणु स्वस्तये । अपराजितगणः पंचमपत्नो पसपत्नोपश्चाद्विषं छयातिनः । देवास्तं सर्वे धूर्वंतु ब्रह्म । शर्म वर्मैतदाहरास्मे भार्यायस्त रेसिनी



राम
२३

वालिप्र जाय तां भगस्य समनाव्रस त्। उद्द हु र्क्मि श्शाम्पा देव्वा पो धाका रिमुं च ता मा दुष्कृतौ व्येन साव स्याव श्रुन मार ता। अघोरच हूर
पति घ्नीस्यो ना शिग्मा सु शेवा सु पमा ग हे भ्यः वीरसूर्देवकामा सं त्वयी धि षी मा हि सु मनस्य माना। इत श्च पमुत श्चय हक्षंद
रुपा याव य। वि मह च्छर्म यच्छ वरी यो या व याव धं। अपेंद्र द्विषा जा स तो वधं। वि मह यं न्नः प्रवतो भ्यपा न्मकृतः सूर्य त्वर्चसः शर्मप
छ र्म पच्छ वरीयो यात्र याव धं। अपेंद्र द्विष। जा सतो वधं। वि महय न्नः प्रवतो रपा न्मकृतः सूर्य वर्च सः शर्मच्छ पश्चात्र थाः इमम
ग्न आयुषे वर्चसे नय प्रिय रेतो वरुण मित्र मात। त्विस्वोदेवी र्महि नः शर्म यच्छ तु प्रजापे र्नस्त्वन्च इयथ पुष्टं। मा हास्मा हि प्रजं:
उरूत्य चा नो महि षः शर्म यच्छत्व स्मिं। इंद्र स्य शर्मासि तं त्वा प्रपद्ये तं त्वा प्रविशामि सर्वगुः सर्व पूरुषः सर्वात्मा सर्व तन्ःस ह यन्मेस्ति
तेन। अस्म व र्म मेस्ति यो मा प्राच्या द्दिशो घायुरभि दासात्। एतत्सा के ष्छात्। यो मा दक्षिणा मः यो मा प्रतीच्याः यो मोदीच्या। यो मा ध्रु
वाया। यो मोर्ध्वायाः द्द ह तामन उपर्द्ध ये मा तरिक्षना प्रामा त्पयानो। सूर्यश्च चक्षुरंतरिक्षा द्धौ त्रं पृथिव्याः शरीरं। ७। येन देवा असुराणा
मोजांस्य वृणी ध्वं। तेनान शर्म यच्छथायथा हे स्वेति बुजा समं तंप रिपस्व जोप्वा परि ष्वजे स्व मान्य था मां कामिन्य सो यथा मन्नाप ग
असः यथे मे द्यावा पृथिवी सद्यः पर्येति सूर्यः। एवा पर्येमि ते मनो यथा मां का। यथा सुपर्णाः प्रपतन्य क्षौनि हंति भूम्यां। एवा नि हन्मि ते
मनो यथा मां का। ८ वां छ मे तन्वा। १ प दीवां छा क्षौ इ वां छ श वद्यो। अक्षौ व घराणं त्याः के शा मां ते कामे न शुष्यं। तु मम त्वासो बराः श्रिशं करा। मि

हृदयम्श्रिशं। यथावतः पराग सोमापुष्पाहंकदाचने। अनडुह्यस्त्वं प्रथमं धेभ्यस्त्वमरुंधतिः। अधेनवे यवसे शर्म यच्छ चतुष्प
नी॰म॰ दे। शर्म यच्छ त्वोषधिः सहदेवीररुंधती। रूपस्त्वं तं गोष्ठमयदमा उत पुरुषात। तिस्वरूपां सुभगामत्स्यावद्दामि जीवलां स्पानेभ्
२४ द्रस्यास्त्वां दृत्तिहूरं नयतु गोभ्यः तं नष्ठेवा डिंतन्चार्मतल्पांत्र पहूतो महोधरुणा यपदेवो दिवीव ज्योति स्वामि मीपात। वाडस्यक
प्रसवेमा तरमहीमदितिं नामवचसा करामहे। यस्या उपस्थ उर्वां१तरिक्षं सा नः शर्म त्रिवरूथं नियछात्। देवानांपत्नीरुशती।१
पछंतु। समाप्नो। अच्छिद्राद्रिमारभथा सजेमं तवेवसं सर्वहृयाइहास्त। भवाशर्वौ मृडतं शर्म यछ मयासि ध्यडरितं धत्तमायुः र
चोहृरांवाजि-१स्वास्तिं मे द्यावापृथिवी स्वास्तिं मित्रो अकरयं। स्वास्तिं मे ब्रह्मणस्पतिः स्वास्तिं सविताकरत। वर्म मे द्यावापृथिवी
स्वस्त्यपनोऽहाश्रिंद्राग्ने वर्म। इयमपितत्वा। वर्म महाममयं मणिः फालाज्जातः करिष्यति। पूर्णो मंथेनमागमद् सेन सह स्वर्वसान्मित्रः
पाथिव्योद्क्राम त्वां पुरं प्रेणयामि वः। तामाविशतां प्रविशतस्ता वः शर्म च वर्म यच्छतु। वा पुरं तरिक्षेणोदे। सूर्यो दिवो। चंद्रमा नक्षत्रैः
सोमओषधीभिः। वत्तो दक्षिणाभिः। समुद्रो नदीभिः। ब्रह्म ब्रह्मचारिभिः इंद्रो वीर्येणः। देवा अमृतेनां प्राजापतिः प्रजापतिभिः।
अयन्मधुपोरुषे यं बध्नंयमिंद्राग्नी धीना सविता बृहस्पतिः सोमाराजावरुणो अश्विना यमः पूषास्मान्परियानु मत्योः यानि चकार भुव राम
रद्बृहस्पतिः प्रजापतिर्मातरिश्वा प्रजाभ्यः प्रदिशो यानि दसते दिशश्च तानि मे वर्माणि बहुलानि संतु। यत्ते तनस्वनह्यं तदे वाधिराङ्यो २४

धेहि नद्धं द्वीपच्छत्रे वर्म तदस्मान्पातु सर्वतः वर्म मे द्यावापृथिवी स्वरूपपनो स्का। अपसय त्वं पुरस्तात्पश्चान्नो अभयं कृतं। सविता
मा दक्षिणात उत्तरान्मा शचीपतिः दिवो दित्पार त्वं तु भूम्यार त्वं त्वग्नपः इंद्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादश्विनाव भितः शर्म यच्छतां। तिरश्ची
न ध्न्यार क्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः संतु वर्म। द्विपदः अथ पूर्वोक्ता अशीत्युत्तरशतं श्लोकाः। सुरास्त्वामभिषिंचंतु ब्रह्म
विष्णुमहेश्वराः वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणो विभुः।२। प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवंतु विजयाय ते। आखंडलोग्निर्भगवान्य
मो वै निरृतिस्तथा।२। वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवः ब्रह्मणा सहितः शेषो दिक्पालाः पांतु ते सदा। रुद्रो धर्मो मनुर्दक्षो
रुचिः श्रद्धा तु पार्थिव। भृगुरत्रिर्वसिष्ठश्च सनकश्च सनंदनः। सनत्कुमारश्च तथा भगवानपि चांगिराः। पुलहश्च पुलस्त्यश्च म
रीचिः कश्यपः प्रभुः एते त्वामभिषिंचंतु प्रजाध्यक्षाः समागताः प्रभाकरा बर्हिषदो अग्निष्वात्तास्तथैव च। क्रव्यादाश्चोपहूताश्च
आज्यपाश्च सुकालिनः। एते त्वामभिषिंचंतु पितरश्चाग्निभिः सह। लक्ष्मीर्वेदी च शची ख्यातिरनसूया तथा स्मृतिः। संभूतिः
संनतिश्चैव क्षमा प्रीतिस्तथैव च। स्वाहा स्वधा च ते राजन्नभिषिंचंतु मातरः। कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधा पुष्टिर्लक्ष्मीस्तथा क्रिया।
बुद्धिर्लज्जा वपुः शांतिस्तुष्टिः सिद्धिश्च पार्थिव। एतास्त्वामभिषिंचंतु धर्मपत्न्यः समागताः।२०। अरुंधती वसुर्यामी लंबा भानु
मरुत्वती। संकल्पा च मुहूर्ता च साध्या विश्वा तथैव च। धर्मपत्न्यो दशान्यास्त्वामभिषिंचंतु पार्थिव। अदितिर्दितिर्दनुः काला सुद्द

नी॰म॰
२५
25

षा ना पुषानिः। कद्रूः क्रोधवशा प्राचीविनतासुरभिस्तथा। एतास्त्वामभिषिंचंतु कश्यपस्य प्रियाः स्त्रियः। पत्नी तेव हुपुत्रस्य सु
पुत्रा पाचभामिनी। समायात्वभिषेका प दिजया यच पार्थिवा। कृशाश्वपत्नीच तथा सुप्रभा तु तथा तथा। सुदर्शनानयोः पुत्रो
विजेयं विदधातु ते। मनोरमा भानुमती विशाला पावबा हुदा। अरिष्टनेमिपत्न्यस्त्वामभिषिंचंतु पार्थिव। कृत्तिका रोहिणी
देवी इल्वा रुद्रा तिरेव च। पुनर्वसुश्च पुष्पश्च तथाश्लेषा च पार्थिव। मघा च फाल्गुनी सर्वा तथैवोत्तरफाल्गुनी। हस्तश्चित्रा
तथा स्वाती विशाखा च तथानुप। अनुराधा तथा ज्येष्ठा मूलं चैव वसुधाधिप। आषाढा च तथा पूर्वा तथान्या चोत्तराह्वया। अभि
जिच्च तथा श्रवणा धनिष्ठा च तथैव च। तथा शतभिषक् चैव पूर्वाभाद्रपदा तथा। २०। रा देवती राजन् अश्विनी भरणी तथा। एता
स्त्वामभिषिंचंतु सोमपत्न्यः समागताः। मृगी च मृगमन्दा च श्वेता भद्रमना च या हरिः। सुता च कपिता दंष्ट्रा सुरसा सरमा तथा।।
एताः पुलस्त्यपत्न्यस्त्वामभिषिंचतु पार्थिव। श्येनी भासी तथा क्रौंची धृतराष्ट्री तथा शुकी। पत्न्यस्त्वामभिषिंचंतु अरुणस्य
स्यार्कसारथेः आपस्तथा नया तश्चैव राशिनश्चकन्या पत्राय एतस्याया माषिंच उ॰ लोकसंस्थानहेतवः।। उमा सेना शची चैव
व धूमोर्णा निर्ऋतिस्तथा गौरी शिवा च ऋद्धिश्च वल्लपा चैव नंदना।। पत्न्यास्त्वामभिषिंचंतु आनकया च तथा ज्योत्स्ना यत्वदे राम
वी वनस्पतिः। एतास्त्वामभिषिंचंतु कालस्यावयवा स्तथा भाः आदित्यश्चंद्रमा भौमो बुधजीवसितार्कजाः। ग्रहास्त्वामभिषिंचंतु राहुः २५

केतुश्चापि ताः स्वायंभुवो मनोः पुत्रो मनुः स्वारोचिषस्तथा ॥ औत्तमस्तामसश्चैव रैवतश्चाक्षुषस्तथा । वैवस्वतोथ सावर्णि
र्दक्षब्रह्मसुतावुभौ । धर्मपुत्रो रुद्रपुत्रो रौच्यो भौत्यश्च यो मनुः ॥ एते त्वामभिषिंचन्तु मनवश्च चतुर्दश ॥ ३० विश्वभुग्विपश्
चित्रस्सुशांतः सुसुखी विभुः । मनोजवस्तथोजस्वी बलिरद्भुतमांतिकौ । वृषश्च ऋतधामा च दिविस्पृक्कविरेव च । एते
त्वामभिषिंचन्तु देवपालाश्चतुर्दश ॥ रैवतश्च कुमारश्च तथा वत्सः कुमारकः वीरभद्रश्च नंदी च विश्वकर्मा पुरोजवः ॥
एते त्वामभिषिंचन्तु सुरमुख्याः समागताः ॥ आत्मा ह्यायुर्मनो दक्षः पटुः प्राणस्तथैव च । हविष्यश्च गविष्ठश्च ऋतः
सत्यश्च पार्थिव । अभिषिंचन्तु राजंस्त्वां देवा ह्यंगिरसो दश ॥ क्रतुर्दक्षो वसुः सत्यः कालकामो मुनिस्तथा । धृतिमान्मनुज
श्चैव रोचमानस्तथैव च । एते त्वामभिषिंचन्तु विश्वेदेवास्तथा दश । अजैकपादहिर्बुध्न्यः पुष्पकेतुस्तथा बुधश्नरतश्च
तथा मत्स्यः कापालिरथ किंकिणिः । एकादशैते रुद्रास्त्वामभिषिंचन्तु पार्थिव ॥ भुवनो भावनश्चैव सुजन्यः सुजनस्तथा ॥ क्रतुः
स्ववर्णश्च व्यजश्च व्ययस्तुतस्तथा ॥ प्रसवश्चाव्ययश्चैव दक्षश्च मनुजाधिप ॥ एते त्वामभिषिंचन्तु भृगवो नाम देवताः । मनोऽनु
कश्च प्राणश्च नरो यानश्च वीर्यवान् ॥ चितिर्हयो नयश्चैव हंसो नारायणस्तथा ॥ विभुश्चापि दिवि श्रेष्ठस्तथान्यश्च जगद्धितः ।
एते त्वामभिषिंचन्तु साध्या द्वादश पार्थिव ॥ धाता मित्रोऽर्यमा पूषा शक्रोंऽशो वरुणो भगः ॥ त्वष्टा विवस्वान्सविता विष्णुर्द्वादशमः

नी॰म॰ २६

२६

स्मृतः॥ एते त्वामभिषिंचंतु काश्यपाद्दितिसंभवाः॥ एकद्वित्रिचतुर्ज्योतिः पंचज्योतिस्तथैव च। एकशक्रो द्विशक्रश्च त्रिशक्रश्च महा-
बलः॥ इंद्रश्च दृश्यस्त्वादृश्यं ते ततः प्रतिसमस्तथा। मितश्च संमितश्चैव अमितश्च महाबलः। ऋतजित्सत्यजिच्चैव सुषेणः श्येनजित्तथा॥
अतिमित्रस्तथा मित्रः पुरुमित्रोऽपराजितः। ऋतश्च ऋतवाग्धाता वरुणो विधृतो ध्रुवः। विधारणो महातेजा वासवस्य परः सखा॥
ईदृगन्यादृशश्चैव एतादृगमिताशनः। क्रीडनश्च तथा शक्तिः सरभश्च महायशाः॥ धातुरुग्रो धुनिर्भीमो ह्यभियुक्तः क्षिपः सहः॥
द्युतिर्वपुरनाधृष्यो वासः कामो जयो विराट्॥ एते त्वामभिषिंचंतु मरुतश्च समागताः। देवा ह्येकोनपंचान्महाबलपराक्रमाः। चि-
त्रांगदश्चित्ररथश्चित्रसेनश्च वीर्यवान्। ऊर्णायुरनघश्चैव उग्रसेनश्च वीर्यवान्। धृतराष्ट्रश्च सोमश्च सूर्यवर्चास्तथैव च। तुरा-
षस्तस्मयः कीर्तिर्नंदिश्चैव तथैव च॥ कलिश्चाथ गिरा राजन् पर्जन्यो नारदस्तथा। हृषपर्वा च हंसश्च तथा चैव च हाहा हूहूः॥
विश्वावसुस्तामकश्च तथा च सुरुचिश्च यः। एते त्वामभिषिंचंतु गंधर्वाः पृथिवीपते। आहुत्यः शोभयंत्यश्च वेगवत्यस्तथैव च॥
अप्सुवत्यस्तथोर्जश्च तथा त्वं कुरूपस्तथा भाः। बभ्वबश्चामृतकचो भुवश्चैव रुस्तथा॥ भीरवः श्योचयंत्यश्च दिव्या ह्यप्सरसां गणाः। राम

एते त्वामभिषिंचंतु कामिन्यस्तरुणाः प्रियाः। अनुत्तमा सुरूपा च सुकेशी च मनोवती। मेनका सहजन्या च परांशिश्चा पुंजिकास्थला॥ २६
केतुस्थला घृताची च विश्वाची पूर्वचित्यपि। ६०॥ प्रम्लोचाथाप्यनुम्लोचा रंभा चैवोर्वशी तथा। पंचचूडा प्रमद्वती चित्रलेखा तु पार्थिव। मिश्र-

केशरीसुगंधिश्च विघ्नस्त्वर्गातितलो नमः ॥ अश्वतरस्तरणाः हेमाङ्ग सिताक्ष विकास्तथा । सुजातश्च सुबाहुश्च सुवेगाश्च सुवपुस्तथा ।
पुंडरीकामुदाराद स्वराधास्सुरसास्तथा । हेमा सरस्वती चैव कामजास्सूनताल या । सुमुखा हंसपादी च वासोलीर तिलालसा ॥
एतास्त्वामभिषिंचंतु राजन्नप्सरसः शुभाः । प्रह्लादश्च महातेजास्तथा राजन्विरोचनः । धन्विवाराःस्तथान्येच दितिपुत्राः समा
गताः ॥ अभिषिंचंतु दैत्याश्च दिव्येनाथं भस्तास्त्वयं । विप्रचित्तिमुखाः सर्वे दानवास्त्वां समागः ॥ अभिषिंचंतु नागा नेराज्यके
र्लि स्तुतस्वराः ॥ हेत्पश्चैव प्रहेत्पश्च सलिलेंद्रस्तथैव च । सुकेशी पोरुषेपश्च पद्मो हापरू बाहुकः ॥ विघ्नस्सर्पस्तथा व्यासो वधश्च
रसनस्तथा । एते त्वामभिषिंचंतु समागस्याघराक्षसाः सुसिद्धो मारीतिभद्रश्च सुमनोनेवनस्तथा । केहूतिः पंचगश्चैव मारीमा
न्वसुमांस्तथा ॥ सर्वानुभूतिः शंखश्च पिंगलश्च तुरस्तथा । पमोमदस्सोभीमः पद्मचंद्रः प्रभाकरः । मेघवराश्च भव्यश्च
प्रद्योतश्च महायशाः ॥ भमिमान्ते तुमांश्चैव मोलिमांश्च चतुर्दशाः ॥ श्वेतश्च विपुलश्चैव वज्रघम्मश्च जयावहः । पद्म
पत्रोचलाकश्च कुमुदश्च वल्लोहकः पद्मनाभः सुगधश्च सुवीरो विजयाकृतिः ॥ पौर्णमासो हिरण्याक्षः शतजिद्धश्च वीर्यवान् ।
एते त्वामभिषिंचंतु राजन्राजवृद्धाश्च सत्तमाः । शंखपद्मश्च राजेंद्र मकरः कच्छपस्तथा । महापद्मश्च नीलश्च खर्वः कुंदो मुकुं
दकः । एते त्वामभिषिंचंतु निधयस्सुसमागताः ॥ छगलाश्चैकवक्त्राश्च येच सूचीमुखाम्रपाः । दुःस्वराण विषादाश्च लनांगारकास्तथा ।

नील. कुंभमात्राः प्रतुंडाश्च उपवीराउलूखलाः ॥ अकर्णाश्च करवंडतथापेत्रान्त्रमारायः ॥ पांसवश्चाविंतुडाश्चविपुराः स्कंदनामस्तथा ॥
एते त्वामभिषिंचंतु पिशाचानांतुडीनपाः ॥ ब्रह्मचर्येस्थिता दांताः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः । नानाप्रकारवदना नानावाहुशिरोधरान
२७ चतुष्पकालं थयसादालभून्पालयनिकेतनाः ॥ त्रिपुरारिं भवंदेवं येगताम नुत्तेश्वर । तेत्वा मद्याभिषिंचंतु गणाः भूतेपतेः स्वयं ॥
महाकालं पुरस्कृत्य नरसिंहे चमात्रतरः ॥ सर्वास्त्वामभिषिंचंतु राजराज्येनृपाद्विपा ॥ ग्रहः स्कंदो विशाखो नैगमेयस्तथैव च ॥
अभिषिंचंतु राजंस्त्वां सर्वे स्कं[illegible]द ग्रहाः शुभाः । डाकिन्यो याश्च योगिन्यः खेचर्यो च यो भूचरास्तथा । सर्वास्त्वामभिषिंचंतु समे
त्यमनुत्तेश्वरः । गरुडश्चारुणश्चैव आरुणिश्च महाखगाः संपातीविनतश्चैव विष्णुर्गधकुमारकः । एते त्वामभिषिंचंतु सुपर्णाः
पृथिवीपते । अनंतश्च महानागो वासुकिः शेषतक्षकौ ॥ सुपर्णारिश्च कुंभश्च वामनो थांजनोत्तमः ॥ ऐरावतो महापद्मः
कंवलाश्वतरावुभौ ॥ एलापत्रश्च खंडश्च कर्कोटकधनंजयौ ॥ महाकर्णो महानीलो धृतराष्ट्र लाहकौ । कुमारः पुष्पदंतश्च
गंधर्वश्च मनस्विकः । नहुषः खररोमा च शंखपालस्तथैव च । पद्मश्च कुलिककश्चैव पाणिरित्येवमादयः । नागास्त्वामभिषिं राम
चंतु राजराज्येनराधिप ॥ कुमुदैरावतौ पद्मः पुष्पदंतोथवामनः ॥ सुप्रतीकोंजनो नीलः पांतु त्वां सर्वतो द्विपाः ॥ पैतामहास्तथा हं
सावृषभः शंकरस्तथा । उच्चैःश्रवाश्चाश्वपतिस्तथा धन्वंतरिर्नृप । कौस्तुभः शंखराजश्च यो तु त्वां सर्वतः सदा ॥ चक्रं त्रिशूलं वज्रंश्च वनं २७

दृकोस्मारिरीचाप्यथ॥सर्वेभिषेकंदत्वान्चदिशंतुविजयंध्रुवं।धर्मश्चवृद्धशारवाश्चसत्यंसत्यंदानंतपस्तथा।यशोयज्ञास्तथैवायुर्ब्रह्म
चर्यंदमःशमः।एतेत्वामभिषिंचंतुचित्रगुप्तश्चपार्थिव॥दंडःपिंगलकश्चैवमृत्युःकालांतकावुभौ।वालखिल्यास्तथासर्वेभवं
तुविजयायते।दिग्धेनवश्चतस्त्रस्त्वांसुरभिश्चतथानघ।अभिषिंचंतुसर्वाभिर्गोभिःसार्द्धंनरेश्वर।वेदव्यासश्चवाल्मीकिःशमनो
नपराशरः।देवलःपर्वतश्चैवदुर्वासामार्गुदःशुचिः।याज्ञवल्क्यःसजाबालिर्जमदग्निःशुचिश्रवाः।विश्वामित्रःस्थूलकच्छोवह्नितो
त्रिर्विदूरथः॥एकतश्चद्वितश्चैवत्रितोगौतमगालवौ॥शांडिल्यश्चभरद्वाजोमौद्गल्योवेदवाहनः॥वृहदश्वःकृतिमडोजपकानु
र्धटोदरः॥पवर्गीतोथरैभ्यश्चआत्माधामश्चजैमिनिः॥ऋषिःसारंगवश्चैवतथागस्त्योमहातपाः॥डुंडुमर्दुर्मिशश्चैवस्त्ववाहुर्म
होदयः॥कात्यायनश्चकरावश्चवलाकश्चैमनंदनः।एतेत्वामभिषिंचंतुमुनयःपार्थिवोत्तम॥पृथुर्दिलीपोभरतोदुःषंतःशत्रु
जिद्बली॥मनुःककुत्स्थश्चानेनापुवनाश्वोजयद्रथः।मांधातामुचुकुंदश्चतथाराजापुरूरवाः॥इक्ष्वाकुश्चपदुपश्चैवपुरुर्भू
रिश्रवास्तथा॥अंबरीषश्चनाभागिवहूदश्वोमहाहनुः।प्रद्युम्नश्चाथसुद्युम्नोभूरिद्युम्नश्चसंजयः॥एतेचान्येचराजानस्त
वराजन्दिवंगताः॥समायांत्वभिषिकायविजयायतथाश्रिये॥पर्जन्याद्यास्तथाभूपमेघाःसर्वेसमागताः॥द्रुमाश्चौषधयोर
त्नवीजानिविविधानिच॥सर्वेत्वामभिषिंचंतुराजराज्येसुसत्वराः॥पुरुषश्चाप्रमेयात्मामहाभूतानिपानिच।पृथिवीवायुराकाशमापोज्यो

नी॰म॰ तिस्तथैव च। मनो बुद्धिस्तथैवात्मा अव्यक्तश्च महीपते। एते त्वामभिषिंचंतु समेता वसुधाधिप॥ रुक्मभौमः शिलाभौमः पाताललो
२८ नीलमृत्तिकः। पीतरक्तासिताश्चैव श्वेतभौमास्तथैव च। एते त्वामभिषिंचंतु विजयाय महीपते॥ जंबूः शाकः कुशः शाल्मलाह्वय
एव च॥ प्लक्षश्च पुष्करश्चैव स्वस्वाम्यं प्रदिशंतु ते। उत्तराः कुरवः पुण्या रम्या हैरण्वतास्तथा। भद्राश्वः केतुमालश्च वर्ष
श्चैव इलावृतः॥ हरिवर्षः किंपुरुषो वर्षो भारतसंज्ञकः। एते त्वामभिषिंचंतु समेतास्त्व वसुधाधिप। इन्द्रद्वीपः कसेरुश्च
ताम्रवर्णो गभस्तिमान्। नागद्वीपस्तथा सौम्यो गंधर्वो वरुणस्तथा। अयं च नवमस्तेषां स्वसाम्यं प्रदिशंतु ते। हिमवान्
हेमकूटश्च निषधो नील एव तु। श्वेतशृंगो ऽगवान्मेरुर्माल्यवद्गंधमादनौ॥ महेन्द्रो मलयः सह्यः शुक्तिमानृक्षवांस्तथा॥
विंध्यश्च पारियात्रश्च सर्व एव महीधराः॥ समागम्याभिषिंचंतु त्वामद्य वसुधाधिप। ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः सामवेदस्तथैव च।
अथर्ववेदो वेदास्त्वामभिषिंचंतु पार्थिव। इतिहासो धनुर्वेदो गांधर्वश्चायुसंज्ञितः॥ सन्तोपवेदाश्च तथा विजयाय भवंतु ते॥
शिक्षाकल्पो व्याकरणानि रुक्तं ज्योतिषां गतिः। छंदो विचितिषष्ठानि विजयाय भवंतु ते। अंगानि वेदाश्चत्वारो मीमांसान्यायवि राम
स्तरः। धर्मशास्त्रं पुराणां च विद्या ह्येता अष्टादश॥ सांख्ययोगः पांचरात्रो वेदः पाशुपतं तथा॥ कृतांत पंचकं चैव शास्त्राण्यविविधानि २८
च॥ गायत्री पापशमिनी गंगादेवी महाशिवा। गांधारी च तथा नारी विजयं प्रदिशंतु ते। देवदानवगंधर्वा पन्नगा राक्षसपन्नगाः। ऋषयो

मनवो गावो देवमातर एव च। देवपत्न्यो द्रुमा नागा दैत्याश्चाप्सरसां गणाः॥ अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि च। औषधानि
च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये। स्थानानि च समस्तानि पुण्यान्यायतनानि च॥ जीमूतानि च सर्वाणि वह्निकाराश्च सर्वशः। उक्तानि च।
पन्नकानि विजपाय भवंतु ते। बलवाण्डीरतोयाश्च घृतमंडोदकास्तथा। दधिमंडोदकाश्चैव सुरोदश्च नराधिप॥ तथैवेक्षुरसोदश्च
तथा स्वादूदकश्च यः॥ गर्भोदकश्च तोयैस्त्वामभिषिंचंतु पार्थिव। चत्वारः सागराश्चैव स्नानतोयेन पार्थिव। समाजम्याभिषे
केतु विजयेप दिशंतु ते॥ पुष्करश्च प्रयागश्च प्रभासो नैमिषं तथा। तथा ब्रह्मसरः पुण्यं गयाशीर्षं च पार्थिव। कालोदका नंद
कुंडस्तथैवोत्तरमानसः। स्वर्गमार्गप्रदश्चैव तथा पंचनदश्च यः। भृगुतीर्थं प्रभासश्च तथैवामरकंटकः। आश्रमः कालिकायाश्च
वडरादिशीस्तथाश्रमः गोतीर्थं चाग्नितीर्थं च विमलः स्वर्ग एव च। ऊर्ध्वमार्गश्च विमलः पुण्यस्तंडलिकाश्रमः कपिलश्च तथा
तीर्थं तीर्थवातिकखंडिको॥ महासरस्तथागस्त्यकुमारीतीर्थमेव च। अग्रहारः कुशावर्त्तो विल्वको नीलपर्वतः॥ वाराहः पर्वत
श्चैव तीर्थं कनखलं तथा। सुगंधा च धराकुंभा स्तथा शाकंभरी तिपा॥ भृगुतुंगः सकुब्जाम्रः कपिलस्य तथाश्रमः। चमसोद्भेदनः
पुण्यस्तथा विनशनस्तथा शुभः। अजतुंगश्च मोचश्च च्यवनश्च गंधश्च पार्थिव। कालंजरः सकेदारो रुद्रकोटिस्तथैव च। महालयश्च
राजेंद्र बदर्याश्रम एव च। नंदा च सोमतीर्थं च सूर्यतीर्थं शतद्रुतोः। अच्छिनोर्वरुणस्याथवा योर्वैश्रवणस्य च। ब्रह्मणश्चैव शर्वस्य

नी॰म॰ यमस्य च्यवनस्य च। विरूपाक्षस्य धर्मस्य तथा चाप्सरसां नृप। ऋषीणां च वसूनां च साध्यानां मरुतां तथा। आदित्यानां च रुद्राणां
तथा चांगिरसां नृप। विश्वेचैव भृगूणां च तथान्येषां च मानद। छत्रस्य च स्वयं राज्ञश्चैव सुपुत्राश्च नराधिप। शाल्याम सरश्चैव वा
२९ राहोमानसस्तथा। कामाश्रमस्त्रिकूटश्च चित्रकूटस्तथैव च। सपूर्वः क्रतुसारश्च तथा विष्णुपदं सरः। कापिलं च तथा तीर्थं वा
सुकेस्तीर्थमिव च्युसिंधुत्तमस्तपो द्वारोपाध्यसूपरि कुंभकः पुंडरीकश्च राजेंद्र गंगासागरसंगमः। सिंधुसागरयोश्चैव संगमः
सुमनोहरः तथा कुंभावस्तुकश्च मानसं च तथा सरः। तथा विंदुसरः पुण्यं सरस्वत्योदकं तथा। धर्मारण्यं फल्गुतीर्थमवि
मुक्तं तथैव च। लोहित्यश्च तथा पुण्यो वदरीयावनः शिवः। तीर्थं सप्तऋषीणां च वाह्नितीर्थं तु पार्थिव। पुण्यकस्त्रापथो मेघ छागले
शं स्कपार्थिव। पुष्पन्यास्तथा चैव तीर्थं हंसपदस्तथा। त्र्यम्बतीर्थश्च कराश्चोमरामं थस्तथैव च। देविकाइंद्रमार्गश्च स्वर्ग
विंदुस्थैव च॥ आहृत्यकस्तथा तीर्थं तीर्थश्चैरावतस्तथा। हेरावतीसमुद्रे देवी तीर्थं भोगयशःपरं। करवीराह्वयं चैव नागमोव
रिकस्तथा। पापमोचनिकश्चैव ऋणमोचनिकस्तथा। उद्धेजनस्तथा पुण्यः संघ्रष्यः सरसो वरः॥ देवब्रह्मसरः पुण्यं सर्पि दीधि राम
तु पार्थिव। एते चान्ये च बहवः पुण्यसंकीर्तना शुभाः॥ तोयैस्त्वामभिषिंचंतु सर्वपातकनाशनैः। गंगा महानदी पुण्या ह्रादिनी ह्लादिनी नदी
पावनी च तथा सीतां च चक्षुः सिंधुश्च नर्मदा। सुप्रभा कांचनाक्षी च विशाला मानसी ह्रदा। सरस्वत्योघनादी च सुवेणा विमलोदका। हिमाशो २९

राश्च नर्मदा श्च सरस्वती गंडकी तथा। अच्छोदा च मही चैव विशाला मानसी द्रुता। सरस्वत्योघनादी च सुवेणा दिमलोदका। तथा वेत्रवती पु
तापा कौशिकी यमुना तथा। गोमती धूतपापा च बाहुदा तु सरस्वती। निर्विंध्या च तती पार्वती लोहितश्च महानदः। देवस्मृति र्वेदमाता वेद
घुर्घुरदा तथा। पराशा वंदना चैव सदानीरा कुमुद्वती। पीता च मैरवती धूमा विदर्भी वेगा मत्यपि। अवंती च तथा कुंती सुरसा च प
लाशिनी॥ मंदाकिनी दशार्णा च सिंधु रुवाकुमुद्वती। तपती पिप्पली श्येनी करतोया पिशाचिका। चित्रोपला चित्रवर्णा मस्कुला
व। कुल्यामती। शुक्तिमती सिनीवाली मद्रुणी तपिकाकष्टं ता पीम पोष्णी निर्विंध्या सिताच निवधावती। वेणा वैतरणी भी
मा मंदरएव तथा कुहूः तोया चैव महागौरी दुर्गीति र्गिलिता तथा। गोदावरी भीमरथी हृष्ट वरा भयंकरा। तुंगभद्रा सुप्रकाना
वा त्पाका वेरि रेवच। कृतमाला ताम्रवर्णा पुष्पभद्रोत्पलावती। मसमा ऋषिकुल्या च दन्तुका त्रिदिवा तथा। लांगुली वंशधार
री जंबूश्च सुकल्यावती॥ ऋषिका वरवेगा च मंदगां मंदवाहिनी॥ रेमा देवी दयाव्यो मायपोष्णी कालवाहिनी। कंपना च विशा
ला च करतोपा सुवाहिनी। ताम्रारुणा केत्रवती सुभद्रा वाश्च वत्यपि। अद्रिकाद माद्वेवसु क्रकारा हिरण्मयी॥ आपगा लोपला
भासी संध्या तु वडवा नदी। महेंद्रवाणी शाली च मालिका वल्लयावती। नीलोद्धतकारा चैव वाहुदा च मवासिनी॥ नंदा चापरनंदा च
सुनंदा वसुवासिनी॥ एताश्चान्याश्च राजेंद्र महास्त्वां विविधोदकाः। सर्वयापप्रशमनाः सर्वलोकस्य मातरः सतोयपूर्णाः कलशैरभिषिं
चतु पार्थिव। एतैर्यथोक्तैर्नृपसराजस्य स्नानाभिषेकः पृथिवीसमग्रां। समागरां भुंक्त चिरं च जीव धर्मे च ते बुद्धिरतीव चास्तु॥ इति आभिषेकयोगः॥

ग्री·म·
30

30

रामा
30